

ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ

(ਨਾਨਕਸਰ ਠਾਠ ਬਰਨਾਲਾ)

ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਗੁਰੂ, ਪੀਰ ਜਾਂ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਸਤੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਭੁੱਲੇ ਭਟਕੇ ਕਲਯੁਗੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤ ਕਰਵਾ ਕੇ ਮੁੜ ਉਸ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਾਰਜ ਵਾਸਤੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਏ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਤਹਿਸੀਲ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਪਿੰਡ ਰੌਤਾ ਵਿੱਚ 4 ਦਸੰਬਰ 1932 ਨੂੰ ਸ. ਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਮਾਤਾ ਰਾਮ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਹੋਇਆ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ “ਪੰਨੁ ਜਨਨੀ ਜਿਨਿ ਜਾਇਆ ਪੰਨੁ ਪਿਤਾ ਪਰਧਾਨੁ।” (੩੨)

ਅਜਿਹੇ ਸੰਤ ਨਿਰੰਕਾਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਅਤੇ ਗੁਣ ਅੰਕਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ

ਸੰਤ ਜਨਾ ਕਾ ਪੇਖਨੁ ਸਭੁ ਬ੍ਰਹਮ॥

ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਸਭਿ ਧਰਮ॥

ਸੰਤ ਜਨਾ ਸੁਨਹਿ ਸੁਭ ਬਚਨ॥

ਸਰਬ ਬਿਆਪੀ ਰਾਮ ਸੰਗਿ ਰਚਨ॥

ਜਿਨ ਜਾਤਾ ਤਿਸ ਕੀ ਇਹ ਰਹਤ॥

ਸਤਿ ਬਚਨ ਸਾਧੂ ਸਭਿ ਕਹਤ॥

ਜੋ ਜੋ ਹੋਇ ਸੋਈ ਸੁਖੁ ਮਾਨੈ॥

ਕਰਨ ਕਰਾਵਨਹਾਰੁ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਨੈ॥

ਅੰਤਰਿ ਬਸੇ ਬਾਹਰਿ ਭੀ ਓਹੀ॥

ਨਾਨਕ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਸਭ ਮੋਹੀ॥

(੨੯੪)

ਬਾਬਾ ਜੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਨਾਨਕੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸ਼ਹਿਣੇ ਆਪਣੇ ਮਾਮਾ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਪਿੰਡ ਆ ਕੇ ਵੀ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਨੰਗੇ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਸਾਰਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਝਾੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲੁਕ ਕੇ ਰਹਿਣਾ, ਘਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅੰਦਰ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਵੜਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕੀਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਸਤਾਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਬੋਲਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ ਸਾਦੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੱਤੇ ਹੋਏ “ਜੇਤਾ ਬੋਲਣ, ਤੇਤਾ ਗਿਆਨ” ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਮਸਤ ਹੋਈ ਦੁਨੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ (ਜੇਤਾ ਬੋਲਣ ਤੇਤਾ ਗਿਆਨ) ਤੋਂ ਬੇਖਬਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਦੁਨਿਆਵੀ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਤੋਂ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਅਵਸਥਾ ਭਾਵ :- **ਭਗਤਾ ਕੀ ਚਾਲ ਨਿਰਾਲੀ**, ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਰਹਿਕੇ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ (**ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਉਦਾਸੀ**) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਉਹ ਘੱਟ ਹੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ, “**ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਛੁਛਾ ਘਟ ਬੋਲੈ॥ ਭਰਿਆ ਹੋਇ ਸੁ ਕਬਹੁ ਨਾ ਡੋਲੈ॥**” ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ “**ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਪਰਮ ਪਿਆਲਾ ਚੁਪ ਚਬੋਲਾ।**” ਆਤਮਿਕ ਰਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਜੀਵਨ ਸੇਧ ਤੇ ਅਪਰੋਖ ਗਿਆਨ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸੀ। ਸੋ ਆਪ ਮਸਤ ਅਡੋਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕੁਝ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇ ਕਿਤੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਣਾ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਹੀ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣਾ, ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਗਰਮੀ ਸਰਦੀ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣਾ।)

ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਭਾਗ ਜਾਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦੀ ਕਿਰਤ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ

ਤਿੰਨ ਭਰਾ ਅਤੇ 2 ਭੈਣਾਂ ਸਨ। ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੈਣਾਂ ਨੰਦ ਕੌਰ ਤੇ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਨਕੇ ਪਿੰਡ ਸ਼ਹਿਣਾ ਤਹਿਸੀਲ ਬਰਨਾਲਾ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਮਾਮੇ ਦਾ ਨਾਮ ਸ. ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਿੱਠੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬਹੁਤ ਮਿੱਠਾ ਤੇ ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਸਾਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤੀ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਰਾਗੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮੁਨਾਖੇ ਸੀ ਸੂਰਮੇ ਗੰਧੂਵ ਸਨ। ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸਿੱਖੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਸੰਥਿਆ ਲੈ ਕੇ ਕੀਤਾ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹੇ। ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਸਵਾਸ ਸਵਾਸ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਬੋਲਦੇ ਸਨ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਮਸਤ ਅਡੋਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ। ਸਭ ਘਰ ਦੇ ਜੀਅ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਜਸਵੰਤ ਤੂੰ ਸੁੱਤਾ ਨਹੀਂ ਤੈਨੂੰ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ? ਅੱਗੋਂ ਹੱਸ ਕੇ ਬੋਲੇ “ਮਾਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਸੁਰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।”

ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇੱਕ ਝਿੜੀ ਸੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਝਿੜੀ ਵਿੱਚ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨੀ ਕਈ ਵਾਰ ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਇਸ ਝਿੜੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣਾ। ਇਹ ਝਿੜੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸੰਗਣੀ ਸੀ। ਜੋ ਕਿ ਦਿਨੇ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਬੰਦਾ ਭਾਲਣਾ ਔਖਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਭਾਲਣ ਭੇਜਣਾ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੱਭਦੇ। ਜਦੋਂ ਭਾਲ ਕੇ ਲੈ ਆਉਣਾ ਤਾਂ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦਿੰਦੇ। ਫੇਰ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਘਰੋਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਣਾ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁੱਤ ਸੀ। ਕਣਕ ਕੱਟ ਕੇ ਕਣਕ ਦੇ ਲਾਂਗੇ ਦੀ ਬਾਹਰ ਮੰਡਲੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਸ ਮੰਡਲੀ ਵਿੱਚ ਵੜ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ, ਦੋ ਦਿਨ ਲਗਾਤਾਰ ਇਸ ਮੰਡਲੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਲਣ ਖਾਤਰ ਭੇਜਿਆ। ਭਾਈ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੋ ਦਿਨ ਭਾਲਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮੰਡਲੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠਿਆਂ ਦੇਖਿਆ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਅਵਾਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਫੇਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬੋਲੇ। ਭਾਈ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੋ ਕਣਕ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਲਾਂਗਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਘੁੱਟਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਰਹਿਆ ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਦ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਮਾਧੀ ਖੋਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ “ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਅਸੀਂ ਰਾਤ ਇਥੇ ਆ ਗਏ ਸੀ॥ ਤੇ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਫੇਰ ਵੀ ਭਾਲ ਲਿਆ” ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ “ਮਹਾਰਾਜ ਕੱਲ ਰਾਤ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਘਰੋਂ ਆਏ ਹੋ ਦੋ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਵੈਸਾਖ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੈ ਇਤਨੀ ਗਰਮੀ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕੱਲ ਸੁਭਾ ਹੀ ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਲਣ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਕੱਲ ਦਾ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਕੱਲ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖਾਧੀ ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿਆ ਪਹਿਲਾਂ ਜਸਵੰਤ ਨੂੰ ਭਾਲ ਕੇ ਲੈ ਕੇ ਆਵੋ। ਐਨੀ ਗਰਮੀ ਹੈ ਭੁੱਖਾ ਤਿਹਾਇਆ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੇ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇਗਾ ? ਜਸਵੰਤ ਦੇ ਆਏ ਤੋਂ ਮੈਂ ਰੋਟੀ ਬਣਾਵਾਂਗੀ।”

ਭਾਈ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਘਰ ਆ ਗਏ ਮਾਤਾ ਨੇ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਛਕਾਇਆ ਬਾਕੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਬਾਦ ਵਿੱਚ ਪਰਸਾਦਾ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦਿਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਜੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵੱਡਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਹਾੜ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਭਗਵੇਂ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਆਏ। ਜੋ ਕਿ ਕਾਫੀ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਨ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਪਲੰਘ ਤੇ ਬਠਾ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਏ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦਾਸ ਦਾ ਘਰ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ। ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਉ ਦਾਸ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਬਖਸ਼ੋ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਅਸੀਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ।” ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬੈਠਾਂਗੇ। ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਇੱਥੇ ਹੀ ਛਕਾ ਦਿਓ।” ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਭੱਜੇ ਭੱਜੇ ਘਰ ਗਏ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛਕਾਇਆ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਬਚਨ ਸੁਣਾਏ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ

ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖੋ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਕੁੱਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਨਾਲ ਹੀ ਰੱਖਾਂਗੇ। ਇਹ ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੇਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਗਏ ਤਾਂ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਹ ਕੌਤਕ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ। ਇਧਰ ਓਧਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲੱਗੇ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਹੋਏ। ਇਹ ਕੌਤਕ ਦੇਖ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ। ਪੰਨ ਭਾਗ ਆਪਣੇ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਸ਼ਾਦੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਿਲੀ। ਉਸੇ ਰਾਤ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਖਿੱਚ ਹੋਈ। ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਹਨ! ਸਵੇਰੇ ਉੱਠ ਕੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹਨ। ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਬਸਤਰ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਸਰਦਾਰ ਪਾਖਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਮੋਗੇ ਗਏ ਉੱਥੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਝੋੜਾਂ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਰਨੀ ਵਾਲੇ ਹਨ ਸਰਦਾਰ ਪਾਖਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਸੱਥ ਵਿੱਚ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਹੋਏ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਗਰਾਓਂ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਕਲੇਰਾਂ ਪਿੰਡ ਕੋਲ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਠਾਠ ਹੈ। ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਸਰੋਵਰ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਲੇਰੀਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਰਨੀ ਵਾਲੇ ਹਨ ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇੱਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੱਦੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਨਾਲ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਿੰਡ ਲੰਮੇ ਜੱਟਪੁਰੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਕੋਲੋ ਚਲੇ ਜਾਓ। ਓਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦੇ ਘਰ ਰਹੋ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਨਾਨਕਸਰ ਕਲੇਰਾਂ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸੰਗਤਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ ਘਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਮਨ ਐਨਾ ਵੈਰਾਗ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਚ ਸਿੱਧੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਪੈ ਗਏ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ **‘ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ ਲਾਗੋ ਧਿਆਨਾ, ਸਾਚੈ ਦਰਸਿ ਸਮਾਈ ਸੰਤਹੁ।’**

ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਗੁਰਮਖਾ ਕਿਹੜੇ ਪਿੰਡੋਂ ਆਇਆ ਹੈਂ ?” ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਸਭ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਹੋ,” ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾਸ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਜਾ ਕੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਹੋ। ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ। ਘਰ ਦੀ ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਪੁੱਛੀ। ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, “ਬਾਬਾ ਜੀ (ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਆਪ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅਪਾਰ ਮਿਹਰਾਂ ਹਨ।” ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ “ਕੁਝ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ?” ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਮੇਹਰ ਨਾਲ ਸ਼੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ।” ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੱਚ ਖੰਡ ਵਿੱਚ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਰੋਲ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਨ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸੀ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਉਂ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੜੀ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮਿਲੇ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਮਨ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇ।

“ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਲਾਲ ਇਕ ਪਾਇਆ,

ਹਰਿ ਕੀਮਤ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ਸੰਤਹੁ॥”

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਿਸਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸੰਗਤਾਂ ਸਮੇਤ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਕਾਗਰ ਮਨ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਸੱਚਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ।

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੋ ਅੱਖਰਾਂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ਪਰ ਬੜਾ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ‘ਸਿਖ’ ਬਣੀਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜੈਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ :-

ਗੁਰਬਿਨੁ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰੁ ਗੁਰੁ ਬਿਨੁ ਸਮਝ ਨਾ ਆਵੈ॥

ਗੁਰਬਿਨੁ ਸੁਰਤਿ ਨ ਸਿਧਿ ਗੁਰੁ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵੈ॥

ਗੁਰੁ ਕਰੁ ਸਚੁ ਬੀਚਾਰੁ ਗੁਰੁ ਕਰੁ ਰੇ ਮਨ ਮੇਰੇ॥

ਗੁਰੁ ਕਰ ਸਬਦ ਸਪੁੰਨ ਅਘਨ ਕਟਹਿ ਸਭ ਤੇਰੇ ॥
ਗੁਰੁ ਨਯਣਿ ਬਯਣਿ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਕਰਹੁ, ਗੁਰੂ ਸਤਿ ਕਵਿ ਨਲੁ ਕਹਿ ॥
ਜਿਨਿ ਗੁਰੂ ਨ ਦੇਖਿਅਉ ਨਹੁ ਕੀਅਉ,
ਤੇ ਅਕਯਥ ਸੰਸਾਰ ਮਹਿ ॥੪॥

(੧੩੯੯)

ਜਿਸੁ ਮਿਲਿਐ ਮਨਿ ਹੋਇ ਅਨੰਦੁ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਹੀਐ ॥
ਮਨ ਕੀ ਦੁਬਿਧਾ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਹਰਿ ਪਰਮਪਦੁ ਲਹੀਐ ॥

(੧੩੮)

“ਕਾਚੇ ਗੁਰ ਤੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੁਆ ॥”

(੯੩੨)

ਕੱਚੇ ਗੁਰੂ (ਅਗਿਆਨੀ) ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸੀ ਵਾਸਤੇ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਓਟ ਲੈਣ ਦੀ ਹੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਕਰਤਾ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੀ ਚੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੈਸੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ)
:-

ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਰੇ ॥
ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਹੈ ਸੇਵਕੁ ਜਨੁ ਮਾਨੈ ਪਰਤਖਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥

ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਕੋਈ ਗੁਰੂ, ਬੋਲਕੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੇਗਾ, ਤਾਂ ਉਸ ਬੋਲਣ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਬਾਣੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੀ ਵਾਸਤੇ ਏਹ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਜਾਗਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ, ਵਾ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੈ।

ਦੋਹਰਾ-ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ ਤਬੀ ਚਲਾਇਓ ਪੰਥ ॥

ਸਭ ਸਿਖਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੈ ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਓ ਗ੍ਰੰਥ ॥
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨਿਓ ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹ ॥
ਜੋ ਪ੍ਰਭਿ ਕੋ ਮਿਲਬੋ ਚਹੈ ਖੋਜ ਸਬਦ ਮੇਂ ਲੇਹ ॥

ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੀ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ। ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੁਭਾ ਸ਼ਾਮ ਸ੍ਰੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰੋਲ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

“ਸੇਵਕ ਕਉ ਸੇਵਾ ਬਣ ਆਈ।”

ਮੈਂ ਬਧੀ ਸਚੁ ਧਰਮਸਾਲ ਹੈ ॥ ਗੁਰਸਿਖਾ ਲਹਦਾ ਭਾਲਿਕੈ ॥

ਪੈਰ ਧੋਵਾਂ ਪਖਾ ਫੇਰਦਾ
ਤਿਸੁ ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਲਾਗਾ ਪਾਇ ਜੀਉ ॥

(੭੩)

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਸਿਮਰਨ ਆਦਿ, ਦੀਆਂ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਬੈਠਿਆਂ ਗੁਰਜ ਵਿਚਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਂਦਿਆਂ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਅਤੁੱਟ ਸਰਧਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਬਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ-

ਸੇਵ ਕੀਤੀ ਸੰਤੋਖੀਈ ਜਿਨ੍ਹੀ ਸਚੋ ਸਚੁ ਧਿਆਇਆ ॥

ਓਨ੍ਹੀ ਮੰਦੈ ਪੈਰ ਨ ਰਖਿਓ ਕਰਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਧਰਮੁ ਕਮਾਇਆ॥

(੪੬੬)

**ਪਾਣੀ ਪਖਾ ਪੀਸੁ ਦਾਸ ਕੈ ਤਬ ਹੋਹਿ ਨਿਹਾਲੁ॥
ਰਾਜ ਮਿਲਖ ਸਿਕਦਾਰੀਆ ਅਗਨੀ ਮਹਿ ਜਾਲੁ॥੧॥**

(੮੧੧)

ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ
**ਵਿਚਿ ਦੁਨੀਆਂ ਸੇਵ ਕਮਾਈਐ॥
ਤਾਂ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਪਾਈਐ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬਾਹ ਲੁਡਾਈਐ॥**

(੨੬)

ਸੇਵਾ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪੱਖਾ ਝੱਲਣਾ। ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਉੱਪਰ ਝਾੜੂ ਫੇਰਨਾ। ਗੁਰੂ ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਣਾ, ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ, ਭੇਟਾ ਚੜ੍ਹਾਉਣੀ, ਗਰੀਬਾਂ ਅਨਾਥਾਂ ਉੱਪਰ ਦਯਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ, ਦਸਵੰਧ ਕੱਢਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾਉਣਾ, ਵੱਡਿਆਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨਾ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ। ਪਰ ਇਹ ਸੇਵਾ ਤਦ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਸਾਡਾ ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਮਨ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਧਿਆਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਲਈ ਤਦ ਹੀ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਰਪਣ ਕਰਕੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਇੱਕ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਛਕਣ ਲਈ ਜਲ ਮੰਗਿਆ ਤਾਂ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਲੜਕੇ ਨੇ ਜਲ ਦਾ ਕਟੋਰਾ ਭਰ ਲਿਆਂਦਾ, ਤਦ ਉਸ ਦੇ ਕੋਮਲ ਹੱਥ ਦੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਭਾਈ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਇਤਨੇ ਕੋਮਲ ਕਿਉਂ ਹਨ ? ਤਦ ਲੜਕੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਕੇਵਲ ਅੱਜ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਜਲ ਲਿਆਇਆ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਕਟੋਰਾ ਪਾਣੀ ਦਾ ਡੋਲ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਭਾਈ! ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਅਪਵਿੱਤਰ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਅਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੱਤੀ।

ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਚਾਰੇ ਫਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਹਾ ਕਿ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ ਅਤੇ ਮੋਖ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਵੀ ਹੈ :

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਜੇ ਕੋ ਮਾਰੈ॥

ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਰੈ॥

(੨੬੬)

ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੋਂ ਹੁਕਮ ਲੈ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਜਾ ਲੱਗੋ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ, ਲੱਕ ਬੰਨ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਇੱਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। 24 ਘੰਟੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ। ਹਰ ਵਕਤ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਧਾਰਨਾ ਪੜਦੇ ਰਹਿਣਾ, “ਮੈਂ ਸਾਜਨ ਲੱਧਾ ਜੀ ਸਾਰਾ ਜੱਗ ਢੂੰਡ ਕੇ।”

ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਹੈ ? ਸਿੱਖ ਦਾ ਜੁੱਗੋ ਜੁੱਗ ਅਟੱਲ ਗੁਰੂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੱਕ ਦੱਸ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀ ਤੇ ਜਹਾਨੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪੀ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਆਤਮਾਵਾਂ ਨੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਇਹ ਭਵਜਲ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਦੇਹਧਾਰੀ ਵਿਅਕਤੀ, ਸਿੱਖ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਹਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ, ਗੁਰਸਿੱਖ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਗ ਦੀ ਸੇਧ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਪਦਵੀ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਸਿੱਖ ਜਦੋਂ ਸਿੰਘ ਸਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਧਾਰਦਾ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਸਾਡੇ ਜੁਗੋ ਜੁਗ ਅਟੱਲ ਗੁਰੂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਡਾ ਲੋਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੰਵਰਨਾ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਆਮ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਅਮੋਲਕ ਦਾਤ ਬਾਰੇ ਭਰੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ (ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ) ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਛਕਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰਸਿਖ ਨੂੰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਤਪੱਸੀਆਂ ਨੇ ਤਪ ਕੀਤੇ, ਧੂਣੀਆਂ ਤਪਾਈਆਂ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫਾਂ ਸਹੀਆਂ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾ ਹੋਈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰਸਿਖ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੁਰਿਨਰ ਮੁਨਿਜਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੋਜਦੇ

ਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ॥

ਪਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਨੀ

ਸਚਾ ਮਨਿ ਵਸਾਇਆ॥

(੯੧੮)

ਏਸ ਗੁਰਸਿਖੀ ਦੀ ਉਚੀ ਦਾਤ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲਿਆ ਉਹ ਵਡਭਾਗੇ ਹਨ। ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਮੁਰਦਾ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿਰਭਉ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਹੋਏ ਨਿਰਭਉ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸੁਭਾ ਸ਼ਾਮ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਰੌਲਾਂ ਲਾਉਣੀਆਂ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਸਰੋਵਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਨਾਲ ਹੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ, ਸ੍ਰੀ ਸੱਚ ਖੰਡ ਭੋਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ (ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਨੇ ਸੇਵਾ ਬਹੁਤ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇੱਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਜਾਣੀ। ਬਿਲਕੁਲ ਆਰਾਮ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਣਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਸੇਵਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਰਾਮ ਕਿਹੜੇ ਟਾਈਮ ਕਰਦੇ ਹੋਣਗੇ ? ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਮ ਚੱਲਦੀਆਂ ਸਨ, ਕਿ ਇੱਕ ਬਹਿਰਾਮ ਰੌਤੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਹੈ ਉਹ ਬੜੀ ਕਠਿਨ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਰੌਲਾਂ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ (ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ) ਜੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸੀਮਿੰਟ ਨੇ ਜ਼ਖਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੋਂ ਖੂਨ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ। ਭੋਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਤੇ ਉੱਪਰਲੀਆਂ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਰਾਤ ਨੂੰ 12 ਵਜੇ ਆਰਾਮ ਕਰਨਾ। 2 ਵਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਠਾ ਦੇਣਾ। 2 ਵਜੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਉੱਪਰ ਪਾਣੀ ਪਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਤੇ ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲਾ ਦੇਣਾ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਜਾਣਾ। ਉੱਪਰ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਬਾਬਾ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਰਗਾਹੀ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਬਚਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਐਸਾ ਆਨੰਦ ਬੱਝਦਾ, ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਣਾ ਕੇ ਕਦੋਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮਨ ਲੱਗਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਤੇ ਦੂਜਾ ਨਾਲ ਦਰਗਾਹੀ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਅਨੰਦ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਹੀ ਧਾਰਨਾ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। “ਸੇਵਾ ਕਰਲੈ ਨਿਮਾਣੀ ਜਿੰਦੇ ਮੇਰੀਏ, ਫੇਰ ਵੇਲਾ ਬੀਤ ਜਾਊਗਾ।”

ਐਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਜਦ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਵਿੱਚ ਤੜਪ ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸਦਕਾ ਜਦ ਪੂਰਬਲੇ ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਅੰਕਰ ਛੁੱਟਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਧਰੇ ਅਗੰਮੀ ਰਸ ਵਿੱਚ ਰਸਿਕ ਸਖਸ਼ੀਅਤ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਤ, ਸਾਧ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦਾ ਸੁਹਜ ਸਪਰਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਛਹੁ ਸਦਕਾ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿੱਚ ਗੋਤੇ ਖਾਂਦੀ ਰੂਹ ਦਾ ਕੋਨਾ ਕੋਨਾ ਦੈਵੀ ਨੂਰ ਦੇ ਜਲਵੇ ਨਾਲ ਰੋਸ਼ਨ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋ ਉੱਠਦਾ ਹੈ -

ਪੂਰਬ ਕਰਮ ਅੰਕੁਰ ਜਬ ਪ੍ਰਗਟੇ

ਭੇਟਿਉ ਪੁਰਖੁ ਰਸਿਕ ਬੈਰਾਗੀ॥

ਮਿਟਿਓ ਅਧੋਰ ਮਿਲਤ ਹਰਿ ਨਾਨਕ

ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਸੋਈ ਜਾਗੀ॥

(੨੦੪)

ਐਸੀਆਂ ਰੋਸ਼ਨ ਤੇ ਰਸਿਕ ਸਖਸ਼ੀਅਤਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਰ ਆਤਮੋ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤਰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ

ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ-

**ਜੇ ਕੋ ਬਚਨੁ ਕਮਾਵੈ ਸੰਤਨ ਕਾ
ਸੋ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਤਰੀਐ॥**

(੭੪੭)

ਜੀਵ ਦਾ ਆਵਾਗਵਨ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ

“ਆਵਣ ਜਾਣ ਰਹੇ ਮਿਲੇ ਸਾਧਾ॥”

ਇਸ ਆਵਾਗਵਨ ਦਾ ਮਿਟ ਜਾਣਾ ਹੀ ਜੀਵ ਦੀ ਸਫਲ ਜੀਵਨ ਯਾਤਰਾ ਹੈ -

ਸਫਲ ਸਫਲ ਭਈ ਸਫਲ ਜਾਤ੍ਰਾ॥

(੬੮੭)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੁਰ ਦਰਗਾਹੋਂ ਰੱਬੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੀਆਂ ਪਾਤਰ ਪਾਕ ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਸਹਜ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਭੋਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿੱਥੇ ਸੇਵਾ ਚੱਲਦੀ ਹੋਣੀ ਉਥੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣੇ। ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉੱਪਰ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰੌਤਾ ਕਹਿਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। (ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਜੋ ਰੌਤਾ ਹੈ।)

ਇੱਕ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਟਾਈਮ ਪੰਜਵੀਂ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦਾ ਲੈਂਟਰ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ (ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ) ਜੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਨਾਲ ਥੱਲੇ ਬਜਰੀ ਉੱਪਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਤੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਤੇਲ ਵਾਲਾ ਢੋਲ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਵੱਢਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਬਜਰੀ ਦਾ ਭਰ ਕੇ ਪੰਜਵੀਂ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਲੈ ਗਏ। ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਹੈਰਾਨ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉੱਪਰ ਗਏ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇਖ ਕੇ ਭੱਜ ਕੇ ਆਏ, ਅਤੇ ਕੋਲ ਖੜ ਕੇ ਕਹਿਆ ਕਿ “ਛੇਤੀ ਆਉ” ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਬੱਜਰੀ ਦਾ ਢੋਲ ਲੁਹਾਇਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਇਹ ਢੋਲ ਨਹੀਂ ਚੱਕਣਾ।” ਅੱਜ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਰਾਗੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਕਰਵਾਇਆ ਕਰੋ ਤੇ ਨਾਲੇ ਕੀਰਤਨ ਸਿੱਖਿਆ ਕਰੋ। ਬਾਕੀ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅੰਦਰਲੀ ਵੀ ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਸਿੱਖ ਗਏ। ਬਾਹਰ-ਅੰਦਰ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਲਿਜਾਣ ਲੱਗ ਗਏ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਈ-2 ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੀਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਪਹਿਲਾ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਮੂਹਰੇ ਜਾ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲੈਣਾ, ਤੇ ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਾ। ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਈ ਕਈ ਦੀਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਲਕੱਤੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਏ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ (ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਏ। ਉੱਥੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਵਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਕੀ ਸਮਾਧ ਨਾਨਕ ਸਰ ਠਾਠ ਬਣਾਈ। ਇੱਥੋਂ ਠਾਠ ਬਣਾਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਰੌਤੇ ਪਿੰਡ ਵੱਡੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਇਆ ਜੋ ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਇਕੱਠ ਸੀ।

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਘਰ ਬਹਿੰਗਮਾਂ ਨਾਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ “ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਮਿਲ ਆਉ।” ਬਾਬਾ ਜੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਮਾਈ ਠਾਕਰ ਕੌਰ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ “ਸਾਡੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਉ ਤੇ ਦੁੱਧ ਛਕੋ।” ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿਆ, “ਮਾਤਾ ਫੇਰ ਕਿਤੇ ਆਵਾਂਗੇ” ਪਰ ਮਾਤਾ ਕਹਿੰਦੀ, “ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਹੈ” ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, “ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕੋਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਚੱਲਦੇ ਹਾਂ।” ਮਾਤਾ ਠਾਕਰ ਕੌਰ ਕਹਿੰਦੀ, “ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਂਗੇ ਪਰ ਸਾਡੇ ਘਰ ਜ਼ਰੂਰ ਚੱਲੋ।” ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਗਏ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਛਕਿਆ। ਦੁੱਧ ਛੱਕ ਕੇ, ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਲ ਲੈ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਹ ਮਾਤਾ ਸਾਨੂੰ ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ ਘਰੇ ਲੈ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕੋਗੇ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਚੱਲਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਕਹਿਆ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਂਗੇ।” ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਤੇ ਨਾਨਕ ਸਰ ਕਲੇਰੀਂ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਸੰਕਲਪ ਸੀ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਨ 1959 ਵਿੱਚ ਬਰਨਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਮਈ ਬਚਨ ਸੁਣਾ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਸੋ ਇੱਥੇ ਹੀ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ

ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਮਿਹਰ ਕਰੋ, ਕਿ ਏਥੇ ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਨਾਨਕ ਸਰ ਠਾਠ ਬਣਾਉ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ “ਭਾਈ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਰਲਕੇ ਸਲਾਹ ਕਰ ਲਵੋ, ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਠਾਠ ਬਣਾਉਣੀ ਹੈ।”

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਠਾਠ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਖਿੱਚ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਪਿਆਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ “ਬਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਪਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਪਰਚੀਆਂ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਜਿਸ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਪਰਚੀ ਨਿੱਕਲ ਆਈ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੀ ਠਾਠ ਬਣਾ ਦੇਵਾਂਗੇ।” ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਕਰਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਾਸ ਪਰਚੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਪਰਚੀਆਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ, ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਕਾਗਜ਼ ਦੀਆਂ ਪਰਚੀਆਂ, ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਜਿਸਦੀ ਪਰਚੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ। ਪਿਆਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਗੀਆਂ ਨੇ ਪਰਚੀਆਂ ਪਾਈਆਂ। ਧੰਨ ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਣ ਲੱਗੇ। “ਭਾਈ, ਪਰਚੀਆਂ ਪਾਉ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਕੇ ਪੰਜ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰਚੀਆਂ ਲਿਖਾਈਆਂ। ਬਰਨਾਲਾ, ਹੰਡਿਆਏ ਦੇ ਕੋਠੇ ਫਰਵਾਹੀ, ਧਨੌਲਾ, ਸੰਘੇੜੇ ਪਿੰਡ ਆਦਿ ਨਾਮ ਲਿਖਾ ਕੇ ਤੇ ਪਿਆਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਤਰੀਕਾ ਦੱਸਿਆ, ਕਿ “ਇਹ ਪਰਚੀਆਂ ਲੈ ਜਾਓ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਉਸ ਪਾਸੇ, ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਪਾਠੀ ਸਿੰਘ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਬੁੱਕ ਵਿੱਚ ਪਰਚੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਉੱਪਰੋਂ ਵਾਰ ਦੇਣੀਆਂ। ਇੱਕ ਪਰਚੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਠਹਿਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਵਾਰ ਦੇਣੀ। ਜਿਹੜੀ ਪਰਚੀ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹ ਹੀ ਸਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸੇ ਜਗ੍ਹਾਂ ’ਤੇ ਹੀ ਨਾਨਕ ਸਰ ਠਾਠ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੇ ਠਹਿਰੇ ਦੀ ਪਰਚੀ ਅੱਗੇ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਠਹਿਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।” ਸੰਗਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਜਾਣ ਲੱਗੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਾਸ ਮਿਸਤਰੀ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੁਪਾਲ ਖੜੇ ਸਨ, ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਪਿਆਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, “ਉੱਥੇ ਹੀ ਪਾ ਲਵੋ, ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।”

ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸੰਗੀ ਸਨ ਸ: ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਲੋਟੇ, ਸ: ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਰੁਪਾਲ, ਸ: ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਸ: ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਸ: ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਫਰਵਾਹੀ, ਸ: ਨਰੰਜਣ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਸ: ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਸ: ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਸ: ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਮਾਘੀ ਕਾ, ਸ: ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ, ਸ: ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ, ਸ: ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਸ: ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਮਾਤਾ ਸਦਾ ਕੌਰ, ਮਾਤਾ ਨੰਦ ਕੌਰ, ਰਾਗੀ ਸ: ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਧਨੌਲਾ, ਰਾਗੀ ਜੰਗ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਰਾਗੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਧਨੌਲਾ, ਸ: ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੁਪਾਲ, ਸ: ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਫੂਜੀ, ਸ: ਕਿਹਰ ਸਿੰਘ, ਸ: ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲੀ, ਸ: ਕੁੰਢਾ ਸਿੰਘ, ਸ: ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸ: ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਸ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਸ: ਸਰਵਨ ਸਿੰਘ, ਸ: ਚੂੜ ਸਿੰਘ, ਸ: ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਸ: ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਸ: ਛੋਟਾ ਸਿੰਘ ਦਰਜੀ, ਸ: ਬਚਨ ਸਿੰਘ, ਸ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ, ਸ: ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਰਜੀ, ਸ: ਨਰੰਜਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਨੇਡਾ, ਸ: ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਿਰਕ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੰਗੀ ਸੰਗਤਾਂ ਸਮੇਤ ਪਰਚੀਆਂ ਪਾਉਣ ਗਏ।

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਹੰਡਿਆਏ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿੱਚ ਬਰਨਾਲੇ ਤੋਂ ਦੋ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿੱਥ ’ਤੇ ਸ: ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਜੀ ਦੀ ਕੋਠੀ ਵਿੱਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ। ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮਨੋਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪਰਚੀਆਂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਨਹੀਂ ਸਨ ਗਏ। ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਰਚੀਆਂ ਪਾ ਆਵੋ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਹੀ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਰਫੂਜੀ ਆ ਗਿਆ। ਉਸਤੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਬਚਨ ਸਿਆਂ ਪਰਚੀ ਕਿਸਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਨਿਕਲੀ ਹੈ।” ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਰਚੀ ਕੋਠੀਆਂ ਦੀ ਨਿੱਕਲੀ ਹੈ।” ਇਹ ਸੁਣਨ ਸਾਰ ਹੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ, “ਚੱਲੋ ਵੇਖੀਏ ਕਿਹੜੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਹੈ।” ਬਾਬਾ ਜੀ ਸੰਗਤਾਂ ਸਮੇਤ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਆ ਖੜੇ ਹੋਏ। ਜਿੱਥੇ ਹੁਣ ਬਾਈਪਾਸ ਸੜਕ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉੱਥੇ ਇੱਠਾਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸੁੜ੍ਹੇ ਸੁਭਾਅ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। “ਬਈ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਸੜਕ ਨਿਕਲਣੀ ਹੈ, ਇੱਠਾਂ ਇੱਥੋਂ ਪਿੱਛੇ ਕਰੋ। ਇਹ ਬਚਨ ਸੰਨ 1959 ਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਤਾਂ ਭੂਤ, ਭਵਿੱਖ, ਵਰਤਮਾਨ, ਤਿੰਨੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜਾਣਦੇ ਸਨ।

ਪ੍ਰਭ ਮੇਰਾ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਾਣ ॥

ਫਿਰ ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਇੱਠਾਂ ਚੁੱਕ ਕੇ, ਇਸ ਜਗ੍ਹਾਂ ਰਖਾਈਆਂ ਜਿੱਥੇ ਹੁਣ ਨਾਨਕ ਸਰ ਠਾਠ ਦਾ ਸਚਖੰਡ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਠਾਠ (ਨਾਨਕਸਰ ਬਰਨਾਲਾ) ਦੀ ਨੀਂਹ 13 ਮਾਘ ਸੰਨ 1959 ਭਾਵ 25 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਰੱਖੀ ਸੀ।

ਸੋ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰਮੁਖੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਇਸ ਠਾਠ ਦੀ ਨੀਂਹ ਆਪਣੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹਸਤ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਰੱਖੀ। 13 ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾਇਆ। ਫੇਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਉਹ 13 ਇੱਟਾਂ ਆਪਣੇ ਪਾਵਨ ਹਸਤ ਕਮਲਾਂ (ਹੱਥਾਂ) ਨਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਫੇਰ ਠਾਠ ਬਣਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਠਾਠ ਬਣਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਮਿਹਰਾਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਨਾਨਕ ਸਰ ਠਾਠ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ।

ਜਦੋਂ ਪਿਆਰੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਠਾਠ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਠੇਕੇਦਾਰ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਿਸਤੌਲ ਨਾਲ ਹਵਾਈ ਫਾਇਰ ਕੀਤੇ। ਫਾਇਰ ਕਰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕਾਰਤੂਸ ਨਿਉਂ ਵਾਲੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਜਦੋਂ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਹ ਕਾਰਤੂਸ ਚੁੱਕਣ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ “ਬੱਸ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਣਾ ਠੀਕ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ”, ਜਦ ਇਹ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਾਈ ਸਦਾ ਕੌਰ, ਸ੍ਰ: ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਸ੍ਰ: ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੈਤੇ ਕਾ ਹੰਡਿਆਇਆ ਸ੍ਰ: ਨਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਹੰਡਿਆਇਆ, ਸ: ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੰਬਰਦਾਰ ਬਖਤਗੜ੍ਹੀਆ, ਸ: ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਘੀ ਕਾ ਬਰਨਾਲਾ, ਸ: ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਰਜੀ ਬਰਨਾਲਾ, ਸ: ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਰਨਾਲਾ, ਸ: ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਰਨਾਲਾ, ਸ: ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਰਨਾਲਾ, ਇਹਨਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨਾਨਕ ਸਰ ਠਾਠ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਲਈ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਕਿ ਉਕਤ “ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਇਸ ਠਾਠ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ” ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਸੰਗੀਆਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਈ। ਉਦੋਂ ਹੀ 10-1-59 ਨੂੰ ਸ੍ਰ: ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਨੇ ਦਰਖਾਸਤ ਲਿਖਕੇ ਉਕਤ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਾ ਕੇ ਸੀ.ਓ. ਸਾਹਿਬ ਹਲਕਾ ਬਰਨਾਲਾ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਨਕ ਸਰ ਠਾਠ ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ ਨਾਂ ਲਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਰਜਿਸਟਰੀਆਂ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਨਾਨਕ ਸਰ ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ ਨਾਂ ਇੰਤਕਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤੇ ਇਹ ਜਗ੍ਹਾਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਾਨਕ ਸਰ ਠਾਠ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਕੁੱਲ ਰਕਬਾ ਹੰਡਿਆਏ ਬਰਨਾਲੇ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਭਾਵ ਠਾਠ ਦੇ ਮੁਹਤਮਿਮ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ 1959 ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਬਾਦ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾਨ ਕੀਤੀ ਮਾਤਾ ਨੰਦ ਕੌਰ ਜੀ, ਸ: ਧਨਰਾਜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬੇਟੇ ਅਨੂਪ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਸ: ਉਦੇ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਆਪਣੇ ਵਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਨਕ ਸਰ ਠਾਠ ਬਰਨਾਲਾ ਨੂੰ ਹਿਵਾ ਕਰਾਈ, ਜੋ ਮਗਰੋਂ ਰਜਿਸਟਰੀਆਂ ਹਿਵਾ ਕਰਾਕੇ ਇੰਤਕਾਲ ਨਾਨਕ ਸਰ ਠਾਠ ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ ਨਾਮ ਲਵਾਈ। ਇਸਦੇ ਵੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਹਤਮਿਮ (ਨਾਨਕਸਰ ਬਰਨਾਲਾ ਹੀ) ਸਨ।

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ “ਭਾਈ ਇਹ ਨਾਨਕ ਸਰ ਠਾਠ ਬਰਨਾਲਾ ਮਾਲਵੇ ਦਾ ਸੈਂਟਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਸੱਚ ਖੰਡ ਬਣੇਗਾ, ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਆਇਆ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਆਪਣੀਆਂ ਮਨੋ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਿਆ ਕਰਨਗੀਆਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਰੋਵਰ ਬਣਾਇਆ।” ਫੇਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਾਏ ਤੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਗਏ।

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਣੇ ਕੱਪੜੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸਨ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਬਚਨ ਕੀਤੇ, ਕਿ “ਜੋ ਵੀ ਇਸ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਪਿਆਰ ਸਹਿਤ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਅਠਾਹਠਿ (68) ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ।” ਇੱਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਣ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ,

“ਅਠਿ ਸਠਿ ਤੀਰਥ ਜਹਿ ਸਾਧ ਪਗ ਧਰੈ॥”

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਚਾ ਤੀਰਥ “ਨਾਮ ਸ਼ਬਦ” ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਪਰ ਅੱਠੋ ਪਹਿਰ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਵੀ ਚੱਲੇਗਾ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਜਿੱਥੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਤਨ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨਗੀਆਂ ਉੱਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ, ਕਥਾ ਤੇ ਪਾਠ ਰਾਂਹੀ ਮਨ, ਆਤਮਾ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਿਆ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਤੀਰਥ ਨਾਵਣ ਜਾਉ ਤੀਰਥੁ ਨਾਮੁ ਹੈ॥

ਤੀਰਥੁ ਸਬਦ ਬੀਚਾਰੁ ਅੰਤਰਿ ਗਿਆਨੁ ਹੈ॥

(ਪੰਨਾ ੬੮੭)

ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ, “ਜੋ ਵੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਏਥੇ (12) ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਮੱਸਿਆ ਆ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸੱਚਖੰਡ

ਮੱਥਾ ਟੇਕੇਗਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਭ ਭਾਵਨਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨਗੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਮੁਰਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ।

ਫਿਰ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਇਹ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੁੱਚੇ ਵਾਲੇ 1910 (ਸੰਨ) ਵਿੱਚ ਆਏ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਇਥੇ (ਠਾਠ ਨਾਨਕ ਸਰ ਬਰਨਾਲੇ) ਬਹੁਤਾ ਵੱਡਾ ਜੰਗਲ ਸੀ, ਤੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਛੱਪੜ ਸੀ।

ਸੋ ਇੱਕ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਮਹਾਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇੱਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਇੱਕ ਮਾਈ ਦੇ ਰੋਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਤੇ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਮਾਤਾ ਕਿਉਂ ਰੋਂਦੇ ਹੋ ?” ਮਾਤਾ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। “ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੇਰਾ ਇੱਕੋ ਹੀ ਪੁੱਤਰ ਹੈ ਜੋ ਬਹੁਤ ਬੀਮਾਰ ਹੈ, ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਬਚਣ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਆਸ ਨਹੀਂ।” ਬਾਬਾ ਮਹਾਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿਆ, “ਮਾਤਾ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਲੈ ਕੇ ਆ।” ਮਾਤਾ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਈ। ਬਾਬਾ ਮਹਾਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿਆ, “ਮਾਤਾ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਪਾ ਦੇ।” ਮਾਤਾ ਨੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬਾ ਮਹਾਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗਲ ਵਿੱਚੋਂ ਪਰਨਾ ਲਾਹ ਕੇ, ਬੱਚੇ ਦੇ ਉੱਪਰ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਤੇ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰੋ, ਕੁਝ ਚਿਰ ਠਹਿਰ ਕੇ ਆਇਉ। ਤੇ ਫਿਰ ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਮਾਤਾ ਆ ਗਈ। ਬਾਬਾ ਮਹਾਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਮਾਤਾ ਬੱਚੇ ਦੇ ਉੱਪਰੋਂ ਕੱਪੜਾ ਚੱਕ ਦੇ।” ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮਾਤਾ ਨੇ ਬੱਚੇ ਉੱਪਰੋਂ ਕੱਪੜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਨੌਂ ਬਰ ਨੌਂ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਮਾਤਾ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅਸੀਂ ਮਿਰਚਾਂ ਖਾਣਾ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਜਾ, ਪਰ ਰਹੂ ਇਹ ਸਾਡਾ ਬਣ ਕੇ।” (ਇਹ ਸਾਖੀ ਬਾਬਾ ਮਹਾਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ।)

ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਧਨੌਲੇ ਗਏ ਸੀ, ਉਸ ਵਕਤ ਉਹ ਵੀ ਠਹਿਰੇ ਸਨ। ਇਹ ਬਚਨ ਬਾਬਾ (ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ) ਜੀ ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਧਰਤੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਦੇਖ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਨਾਨਕ ਸਰ ਤਾਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਠਾਠ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦਾ ਬਿਹੰਗਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ। ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਬਿਹੰਗਮ ਦਿਓ ਜਿਹੜਾ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖੇ। ਫਿਰ ਪਿਆਰੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ, “ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਬਿਹੰਗਮ ਦੇਵਾਂਗੇ।”

ਸੋ ਪਿਆਰੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸੰਗੀਆਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ। ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ “ਰੋਂਤੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਓ।” (ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ‘ਰੋਂਤਾ’ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਰੋਂਤਾ ਸੀ।) ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਆ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ, “ਅਸੀਂ ਠਾਠ ਤਾਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਠਾਠ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਵਾਸਤੇ ਤੇ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਹੈ।” ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਹ ਹੁਕਮ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਛੱਡ ਦੇਵੋ ਦਾਸ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਰਹੂੰਗਾ?” “ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਤਾਂ ਰਹਿ ਫਿਰ ਦੇਖਾਂਗੇ।” ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਾਨਕ ਸਰ ਠਾਠ ਤੇ ਸਰੋਵਰ ਬਣਾ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਛੱਡ ਕੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ “ਭਾਈ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਨਾਨਕ ਸਰ ਠਾਠ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦਾ ਬਿਹੰਗਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਠਾਠ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਲੀੜੇ ਕੱਪੜੇ ਆਦਿ ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਸੇਵਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਏਥੇ ਰਹੇਗਾ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਰਹੇਗਾ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਾਡਾ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇਗਾ।” ਇਹ ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇੱਥੇ (ਨਾਨਕ ਸਰ ਠਾਠ ਬਰਨਾਲੇ) ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਛੱਡ ਕੇ ਗਏ ਸਨ ਉਸ ਦਿਨ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਕੰਬਲ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਕੋਲ ਸੀ।

ਇੱਕ ਰਾਤ ਕੰਬਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੱਟੀ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਬਿਸਤਰਾ ਸ: ਨਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ, ਸ: ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿੱਧੂ ਅਤੇ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਲੋਟੇ ਆਦਿ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ। ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ, ਇੱਥੇ ਇਤਨੀ ਸਰਦੀ ਵਿੱਚ ਤੇ ਰੋਹੀ ਬੀਆਬਾਨ ਵਿੱਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਐਡੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਆਪਣੇ

ਮਾਲਕ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ, ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਧਨ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਹੈ ਪਿਆਰ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ।

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਭਰੋਸਾ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਆਣ ਵਸਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਛ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੈਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ :-

**ਜਿਨ ਕਉ ਮਨ ਕੀ ਪਰਤੀਤਿ ਨਾਹੀ
ਨਾਨਕ ਸੇ ਕਿਆ ਕਥਹਿ ਗਿਆਨੈ॥**

(੬੪੧)

ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਵੀ ਵੱਡੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਅਸਥਿਰ ਰਹਹੁ ਡੋਲਹੁ ਮਤ ਕਬਹੂ ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਅਧਾਰਿ॥

ਜੈ ਜੈ ਕਾਰੁ ਸਗਲ ਭੂ ਮੰਡਲ ਮੁਖ ਉਜਲ ਦਰਬਾਰ॥

(੬੭੮)

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰਧਾ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਤਾਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਉੱਪਰ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਾਲਾ ਬਣਾ ਦੇਵੇ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ -

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ ਚੜੇ ਸੁ ਉਤਰੈ ਪਾਰ॥

ਜੋ ਸ਼ਰਧਾ ਕਰ ਸੇਵਦੇ ਗੁਰ ਪਾਰ ਉਤਾਰਣ ਹਾਰ॥

ਜੋ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦਿਖਾਵੇ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਿੱਖ ਦੇ ਹੱਥ ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਫਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ :-

ਲੋਕ ਪਤੀਣੇ ਕਛੂ ਨ ਹੋਵੇ ਨਾਹੀ ਰਾਮੁ ਅਯਾਨਾ॥

(ਪੰ: ੪੮੪)

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਹੁਕਮ ਹੈ :-

ਬਾਹਰ ਭੇਖਿ ਨ ਪਾਈਐ ਪ੍ਰਭੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ॥

ਇਕਸੁ ਹਰਿ ਜੀਉ ਬਾਹਰੀ ਸਭ ਫਿਰੈ ਨਿਕਾਮੀ॥

ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਿਖਾਵਾ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਉੱਪਰ ਅਟੁੱਟ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਦਾ ਹੋਇਆ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਤਰ ਲੱਗਿਆ ਰਹੇ।

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਠਿੰਡੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ ਸੰਗਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਬਰਨਾਲੇ ਤੋਂ ਵੀ ਸੰਗਤ ਜੁੜ ਕੇ ਗਈ। ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਗੀਆਂ ਦੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਪਿਆਰੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ “ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੁਣ ਤਾਂ 15 ਦੇ ਵੀ 17 ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਬਰਨਾਲੇ ਲਾ ਦਿਉ।”

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਰੋਹ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ “ਜੇ ਛੱਡਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਰਨਾਲੇ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਛੱਡਣਾ ਹੈ।” ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸਖਤ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ। ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਸਖਤ ਹੁਕਮ ਸੁਣ ਕੇ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ।

“ਬਾਬਾ ਜੀ, ਤੁਹਾਡਾ ਬਚਨ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ’ਤੇ ਹੈ ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਹ (ਲੋਕ) ਜੋ ਬਰਨਾਲੇ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਬਹੁਤ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਦਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਬਿਹੰਗਮ ਨੂੰ ਬਰਨਾਲੇ ਛੱਡੋ ਦਾਸ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।”

ਹੁਣ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਏ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਿਬ ਕਰ ਕੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ “ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਕੇ ਠਾਠ ਨਾਨਕ ਸਰ ਬਰਨਾਲੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਅਤੇ ਠਾਠ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰ।” ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ “ਸਾਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੋਈ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦਾ ਬਿਹੰਗਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ

ਕਰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਠਾਠ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਹੁਕਮ ਕਰਨਗੇ ਉਹ ਸਾਡਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਵੱਡੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਤੇ ਝੋਰੜਾਂ ਨਾਨਕਸਰ ਠਾਠ ਵਿਖੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਰੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ (ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰਨ ਦਾ ਟਾਈਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੇ ਮਾਇਕ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੋਲ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ) ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ “ਤੈਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਹਰ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਤੇ ਟਾਈਮ ਲਾਇਆ ਕਰ, ਤੂੰ ਟਾਈਮ ਲਾਇਆ ਨਹੀਂ” ਹੁਣ ਖੜਾ ਹੋ ਕੇ ਟਾਈਮ ਲਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ 30 ਮਿੰਟ ਟਾਈਮ ਲਾਇਆ,

ਸਤਿ ਪੁਰਖ ਜਿਨਿ ਜਾਨਿਆ ਸਤਿਗੁਰ ਤਿਸਕਾ ਨਾਉ ॥

ਇਸ ਪੰਗਤੀ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ

(ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਦੇਖੋ ਕਿੰਨਾ ਸੋਹਣਾ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਟਾਈਮ ਲਾ।) ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਬੁਲਾਰੇ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਮਹਾਨ ਗਿਆਤਾ ਸਨ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਮਈ ਬਚਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ, ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਢੁਕਵੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਾਦੂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਲ੍ਹ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ‘ਕਲਯੁਗ ਮਹਿ ਕੀਰਤਨ ਪਰਧਾਨਾ’ ਦੇ ਮਹਾਂ ਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਉੱਪਰ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੀਚ ਉੱਚ ਪੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸਭਨਾਂ ਲਈ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੰਗਤ ਦਾਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਕਠਿਨ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਓਨ੍ਹੀ ਵੱਡੀ ਹੀ ਦਾਤ ਦਿੱਤੀ ਨਾਨਕਸਰ ਠਾਠ ਬਰਨਾਲਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰੋਵਰ ਬਣਾਕੇ ਬੇਅੰਤ ਵਰ ਦਿੱਤੇ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਪ੍ਰਾਣੀ 12 ਮੱਸਿਆ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸੱਚਖੰਡ ਮੱਥਾ ਟੇਕੇਗਾ ਉਸਦੀਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਭ ਭਾਵਨਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨਗੇ।

ਇਹ ਜੋ ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ, “ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਠਾਠ ਨੂੰ ਚੱਲਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਇਸ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਸੀਂ ਹਾਂ।” ਪਿਆਰੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੋਹਣੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ, “ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਨਾਨਕ ਸਰ ਠਾਠ ਵੱਲ ਰੰਚਕ ਮਾਤਰ ਵੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਬੁਰਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚੇਗਾ”, ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪਵਿੱਤਰ ਹੱਥ, ਆਪਣੀ ਛਾਤੀ ਤੇ ਰੱਖਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਫੁਰਮਾਇਆ, “ਜੋ ਵੀ ਇੱਥੇ ਤੇਰਾ ਬੁਰਾ ਕਰੇਗਾ ਜਾਂ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਬੁਰਾ ਤੱਕੇਗਾ। ਨਿਰੰਕਾਰ ਉਸਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤਾਂ ਕੀ, ਪਤਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਪੁੱਟ ਦੇਵੇਗਾ। ਤੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ।” ਇਹ ਬਚਨ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੁਣ ਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਭਰ ਆਇਆ। ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਹੰਝੂ ਵਹਿ ਤੁਰੇ। ਕਰੁਣਾ ਰਸ ਛਾ ਗਿਆ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ (ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਤੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੱਤਾ ਫੇਰ ਬਠਿੰਡੇ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਬਰਨਾਲੇ ਨੂੰ ਆਏ। ਫਿਰ ਪਿਆਰੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਭਾਵ (ਨਾਨਕ ਸਰ ਠਾਠ) ਬਰਨਾਲੇ ਵਿਖੇ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਮਨਾਈ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਸੰਗੀ ਵੀ ਨਾਲ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਏਥੇ ਠਾਠ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਮਾਸ਼ੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਪਿਆਰੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਜੇ ਹੋਏ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ “ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮੱਸਿਆ ਪੁਰਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਮੱਸਿਆ ਦਾ ਪੁਰਬ ਮਨਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੋ ਵੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨਾਨਕ ਸਰ ਠਾਠ ਬਰਨਾਲੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਬਾਰਾਂ ਮੱਸਿਆ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇਗਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਭ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨਗੇ।

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸੀ ਕਿ “ਹੁਣ ਕੱਚਾ ਠਾਠ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ ਪੱਕਾ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਸਰੋਵਰ ਛੋਟਾ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਵੱਡਾ ਬਣਾ ਲੈਣਾ।

ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ, ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਨ 6 ਸਤੰਬਰ 1974 ਦਿਨ ਸੋਮਵਾਰ 1 ਅਸੂ ਬਿ: 2031 ਸੋਮਵਤੀ ਮੱਸਿਆ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਠਾਠ (ਨਾਨਕ ਸਰ ਬਰਨਾਲਾ) ਦੀ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਠਾਠ ਦੀ ਨੀਂਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਰੱਖੀ, ਤੇ ਨਾਲ ਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਨ। ਭੋਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸਮੇਤ ਪੰਜ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਠਾਠ ਬਣਾਇਆ। 8-2-1986 ਨੂੰ ਨਾਨਕ ਸਰ ਠਾਠ ਦੇ ਗੁੰਬਦ ਉਪਰ ਸੋਨੇ ਦਾ ਕਲਸ ਚੜ੍ਹਾਇਆ, ਜੋ ਕਿ ਮੱਸਿਆ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ, ਇਹ ਕਲਸ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਗਿਆ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸੰਗਤਾਂ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਪਹੁੰਚੀਆਂ 'ਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀਡੀਓ ਫਿਲਮ ਵੀ ਬਣਾਈ ਗਈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 1992 ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਮੱਸਿਆ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਇਸ ਹਾਲ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਜੋ ਕਿ 150'x80' ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਬਣਵਾਇਆ। ਇਹ

ਨੀਂਹ ਬਾਬਾ (ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ) ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਰੱਖੀ ਸੀ ਤੇ ਕੋਲ ਖੜ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾਈ।

ਸੰਨ 1959 ਸੰਗਰਾਈਂ 13 ਮਾਘ ਨੂੰ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਾਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਰ ਸਾਲ 13 ਮਾਘ ਸੰਗਰਾਈਂ (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤਾਰੀਖ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ) ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮ ਮਨਾਉਂਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਹਰ ਸਾਲ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸੰਪਟ ਆਖੰਡ ਪਾਠ ਪੰਗਤੀ ਪੰਗਤੀ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 13 ਮਾਘ ਨੂੰ ਭੋਗ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੱਸਿਆ ਦਾ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਮਨਾਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਮੱਸਿਆ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਮਨਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹੁਣ ਵੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਮਾਗਮ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰ ਮੱਸਿਆ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਸਮਾਂ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੇਨਤੀਆਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੰਨ 1964 ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਲੜੀਵਾਰ ਸਮਾਂ ਦੇਣਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਜਾ ਜਾ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। (ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵੇਰਵਾ ਇੱਥੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕੇਵਲ ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਅਸਥਾਨ ਹੀ ਲਿਖੇ ਹਨ) ਵਿਸਾਖੀ ਤੇ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਸਾਲ ਸ਼੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਗਏ। ਤਖਤ ਸ਼੍ਰੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਕਈ ਵਾਰ ਗਏ ਤੇ ਉਥੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਏ। ਤਖਤ ਸ਼੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਗਏ। ਸ਼੍ਰੀ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਕਈ ਵਾਰ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਾਏ ਪੂਰਨਿਆਂ ਉੱਪਰ ਚਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਮ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਸਥਾਨਾਂ ਉੱਪਰ ਕੀਰਤਨ ਵਿਖਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬਚਨ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ -

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸਭੁ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨਾ

ਬਿਰਥਾ ਜਨਮ ਗਵਾਇਆ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਏਕੋ ਸਬਦੁ ਹੈ, ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਇਆ॥

(੬੪੪)

ਨਾਨਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਏਕੁ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਹਿ॥

(੧੨੩੮)

ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਗੁਰ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ 'ਸ਼ਬਦ' ਨੂੰ 'ਗੁਰੂ' ਦੀ ਪਦਵੀ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬੁੱਤ ਪੂਜਾ, ਆਦਿ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੋਕਟ ਤੇ ਨਿਰਾਰਥਕ ਕਰਮ ਦੱਸ ਕੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ, ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਰਥਿਕ ਦਲੀਲਾਂ ਨਾਲ ਖੰਡਨ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਰਿੜਕਣ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਅਜਾਈਂ ਗਵਾ ਕੇ ਅੰਤ ਪਛਤਾਉਣਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਦੇਹਧਾਰੀ ਮਨੁੱਖ, ਮਨੋਕਲਪਤ ਬੁੱਤ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਤੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਸੰਤ, ਮਹੰਤ, ਮਹਾਤਮਾ ਜਾਂ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਆਦਿ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਹਿਣਾ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਤੁੱਲ ਸਮਝਣਾ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਘੋਰ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਬਾਕੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਜਾ ਕੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਏ। ਸੰਗਰੂਰ, ਪਟਿਆਲਾ, ਨਾਭਾ, ਭਵਾਨੀਗੜ੍ਹ, ਰਾਜਪੁਰਾ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਅੰਬਾਲਾ, ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ ਮੰਡੀ ਤੇ ਜਲੰਧਰ, ਮੋਗਾ, ਫਰੀਦਕੋਟ, ਮੁਕਤਸਰ, ਬਠਿੰਡਾ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਰਾਮਪੁਰਾ, ਭੁੱਚੋ ਮੰਡੀ, ਸੁਨਾਮ, ਮਾਨਸਾ, ਕਰਨਾਲ, ਸੋਨੀਪਤ, ਪਾਣੀਪਤ, ਦਿੱਲੀ, ਨੈਨੀਤਾਲ, ਸ਼ਿਮਲਾ, ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼, ਹਰਿਦੁਆਰ, ਸ਼੍ਰੀ ਹੇਮ ਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ, ਕੁੱਲੂ-ਮਨਾਲੀ, ਮੰਡੀ ਸੱਕੋਤ, ਮਸੂਰੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾ ਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ 'ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ। (ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਾਏ ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।) ਇਸੇ ਲਈ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਝੇ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਤਰਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸੰਨ 1980 ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ (ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ) ਜੀ ਕਲਕੱਤੇ ਗਏ। 40 ਦਿਨ ਦੀਵਾਨ ਲਾਏ 'ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਬਾਬਾ (ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ) ਜੀ ਜੱਥੇ ਸਮੇਤ ਸਿੰਘਾਪੁਰ

ਗਏ। ਮਲੇਸ਼ੀਆ, ਥਾਈਲੈਂਡ, ਕੈਨੇਡਾ, ਅਮਰੀਕਾ ਕਈ ਵਾਰ ਗਏ। ਸਾਂਝੀ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਜਗ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਤਾਂ ਕਿ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਗਤਾਂ ਲਾਭ ਲੈ ਸਕਣ ਸਾਰੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜਣ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹੀ ਮੁੱਖ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਚਲਾਈ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਸੰਸਕਾਰ ਆਦਿ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ, ਉਹ ਗੁਰ ਗੀਤਿ ਹੈ।

ਹਮ ਅੰਧੁਲੇ ਅੰਧ ਬਿਖੈ ਬਿਖ ਰਾਤੇ

ਕਿਉ ਚਾਲਹ ਗੁਰ ਚਾਲੀ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਇਆ ਕਰੇ ਸੁਖ ਦਾਤਾ

ਹਮ ਲਾਵੈ ਆਪਨ ਪਾਲੀ॥

ਗੁਰਸਿਖ ਮੀਤ, ਚਲਹੁ ਗੁਰ ਚਾਲੀ॥

ਜੋ ਗੁਰੁ ਕਹੈ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨਹੁ

ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਨਿਰਾਲੀ॥

(੬੬੧)

ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਪੂਰਾ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਰਮੁਖ ਅਥਵਾ ਸਨਮੁਖ ਸੰਗਯਾ ਹੈ। ਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਗੁਰਮੁਖ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਗੁਰਸਿਖ, ਗੁਰਮੁਖ, ਸਨਮੁਖ ਆਦਿ ਦੀ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚਾਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। 1. ਕੁਠਾ, 2. ਤਮਾਕੂ, 3. ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗਾਮੀ ਹੋਣ 4. ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਕੁਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਸਿਖੀ ਤੋਂ ਗਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਪਤਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੁੜ ਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਤਨਖਾਹ ਲਵਾ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਕੌਕਿਆਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਰੱਖਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਕੇਸ, ਕੰਘਾ, ਕੜਾ, ਕਛਹਿਰਾ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ। ਇਹ ਪੰਜ ਕਕੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਅੰਗ ਸੰਗ ਰੱਖਣ ਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ।

ਗੁਰਸਿਖ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਤੇਰਾ ਜਨਮ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਤੇਰੀ ਪਿਛਲੀ ਜਾਤਿ, ਪਾਤਿ, ਵਰਣ, ਗੋਤ, ਮਜ਼ਹਬ ਆਦਿ ਸਭ ਮਿਟ ਗਏ ਹਨ, ਅੱਜ ਤੋਂ ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ ਅਤੇ ਤੇਰੀ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਜੀ ਹਨ। ਤੇਰਾ ਜਨਮ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੂੰ ਵਾਸੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੈਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਸ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰੂਪ ਜਾਣਨਾ, ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣਾ, ਅਤੇ ਮਨੋ ਤਨੋ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਆਗਿਆ ਪਾਲਣੀ, ਧਰਮ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਨਾ। ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਦਸਵੰਧ ਗੁਰੂ ਅਰਥ ਕੱਢ ਕੇ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਅਰਪਨ ਕਰਨਾ, ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਮਤ ਉੱਚੀ ਰੱਖਣੀ।

ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਮ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਕਥਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਰਹਿਣੀ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ, ਗੁਰੂ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਮ ਗੱਲ ਬਾਤ ਅਤੇ ਵਿਖਿਆਨ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਫਿਲਾਸਫੀ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਬਚਨ ਅੱਜ ਵੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਯਾਦ ਹਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ਏਕੋ ਹੈ॥ ਏਕੋ ਹੈ ਭਾਈ ਏਕੋ ਹੈ॥

(੩੫੦)

ਨ ਦੇਵ ਦਾਨਵਾ ਨਰਾ॥ ਨ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕਾ ਧਰਾ॥

ਅਸਤਿ ਏਕ ਦਿਗਰਿ ਕੁਈ॥ ਏਕ ਤੁਈ, ਏਕ ਤੁਈ॥

(੧੪੩)

ਜਉ ਜਾਚਉ ਤਉ ਕੇਵਲ ਰਾਮ॥

ਆਨ ਦੇਵ ਸਿਉ ਨਾਹੀ ਕਾਮ॥

(੧੧੬੨)

ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਿੱਖ ਨੇ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਕਿਉਂਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਸੱਚ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਭ ਬਿਨਸ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਲਈ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਦਾਤਾ ਕੇਵਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੀ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗਣਾ ਹੈ -

**ਮਤ ਕੋ ਭਰਮਿ ਭੁਲੈ ਸੰਸਾਰਿ॥
ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਕੋਇ ਨਾ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਗੁਰੁ ਕਰਤਾ ਗੁਰੁ ਕਰਣੈ ਜੋਗੁ॥
ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਹੈ ਭੀ ਹੋਗੁ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭਿ ਇਹੈ ਜਨਾਈ॥
ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਈਐ ਭਾਈ॥**

(੮੬੪)

ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਉੱਚੀ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰੀ ਜਾਣੀ। ਉੱਥੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਲੇਖਾ ਗਿਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

**ਜਾਤਿ ਜਨਮੁ ਨਹ ਪੂਛੀਐ, ਸਚ ਘਰੁ ਲੇਹੁ ਬਤਾਇ॥
ਸਾ ਜਾਤਿ ਸਾ ਪਤਿ ਹੈ, ਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ॥**

(੧੩੩੦)

ਜਾਣਹੁ ਜੋਤਿ, ਨ ਪੂਛਹੁ ਜਾਤੀ ਆਗੈ ਜਾਤਿ ਨ ਹੇ॥

(੩੪੯)

ਬਾਬਾ ਜੀ ਜੰਤਰ-ਮੰਤਰ, ਸ਼ਗਨ, ਬਿਤ ਮਹੁਰਤ, ਗ੍ਰਹਿ, ਰਾਸ, ਸ਼ਰਾਧ, ਪਿਤਰ, ਪਿੰਡ-ਪੱਤਲ ਆਦਿ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੌਰ, ਮੜੀ, ਮੱਠ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਵੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਰਜਦੇ ਹੋਏ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ -

**ਜੀਵਤ ਪਿਤਰ ਨ ਮਾਨੈ ਕੋਊ, ਮੁਏਂ ਸਿਰਾਧ ਕਰਾਹੀ॥
ਪਿਤਰ ਭੀ ਬਪੁਰੇ ਕਹੁ ਕਿਉ ਪਾਵਹਿ,
ਕਊਆ ਕੁਕਰ ਖਾਹੀ॥**

(੩੩੨)

**ਦੀਵਾ ਮੇਰਾ ਏਕੁ ਨਾਮੁ, ਦੁਖੁ ਵਿਚਿ ਪਾਇਆ ਤੇਲੁ॥
ਉਨਿ ਚਾਨਣਿ ਓਹੁ ਸੋਖਿਆ, ਚੂਕਾ ਜਮ ਸਿਉ ਮੇਲੁ॥
ਲੋਕਾ ਮਤ ਕੋ ਫਕੜਿ ਪਾਇ॥
ਲਖ ਮੜਿਆ ਕਰਿ ਏਕਠੇ,
ਏਕ ਰਤੀ ਲੇ ਭਾਹਿ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਪਿੰਡੁ ਪਤਲਿ ਮੇਰੀ ਕੇਸਉ ਕਿਰਿਆ,
ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾਰੁ॥
ਐਥੈ ਓਥੈ ਆਗੈ ਪਾਛੈ, ਏਹੁ ਮੇਰਾ ਆਧਾਰੁ॥੨॥**

(ਪੰਨਾ ੩੫੮)

**ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਖੰਡ ਕਰਿ, ਕਲਹਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਬਹੁ ਵਾਦਿ ਵਧਾਵੈ॥
ਫੋਕਟਿ ਧਰਮੀ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਵੈ॥”**

(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ)

ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਰਤ ਰੱਖਣ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ-

**ਅੰਨੁ ਨ ਖਾਹਿ ਦੇਹੀ ਦੁਖੁ ਦੀਜੈ ॥
ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨਹੀ ਥੀਜੈ ॥**

(੯੦੫)

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਹੁਕਮਾਂ ਦਾ ਆਪ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਸਭ ਫੋਕਟ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਵਰਜ ਕੇ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਸਵੱਈਆ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਨ -

**ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਜਪੈ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ,
ਏਕ ਬਿਨਾ ਮਨ ਨੈਕ ਨ ਆਨੈ ॥
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤ ਸਜੈ ਬ੍ਰਤ, ਗੋਰ,
ਮੜੀ, ਮਟ ਭੂਲ ਨ ਮਾਨੈ ॥
ਤੀਰਥ ਦਾਨ ਦਇਆ ਤਪ ਸੰਜਮ,
ਏਕ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਏਕ ਪਛਾਨੈ ॥
ਪੂਰਨ ਜੋਤ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈ,
ਤਬ ਖਾਲਸ ਤਾਹਿ ਨਖਾਲਸ ਜਾਨੈ ॥**

(ਸਵਯੇ)

ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਵਿਚਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸੇਧ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਿੰਨਾਂ ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਿੱਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਰਹਿਣੀ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਰਹੇਗਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਹੀ ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ ਹੈ।

**ਗੁਰਸਿੱਖ ਰਹਤ ਸੁਨੋ ਮੇਰੇ ਮੀਤ ॥
ਉਠ ਪ੍ਰਭਾਤੇ ਕਰ ਹਿਤ ਚੀਤ ॥
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪੁਨ ਮੰਤ੍ਰ ਸੋ ਜਾਪ ॥
ਕਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪੜੇ ਜਪ ਜਾਪੁ ॥
ਸੰਧਯਾ ਸਮੇਂ ਸੁਨੇ ਰਹਿਰਾਸ ॥
ਕੀਰਤਨ ਕਥਾ ਸੁਨੇ ਹਰਿ ਜਾਸ ॥**

(ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ)

**ਰਹਿਣੀ ਰਹੈ ਸੋਈ ਸਿੱਖ ਮੇਰਾ ॥
ਉਹ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਉਸਕਾ ਚੇਰਾ ॥
ਰਹਿਤ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਸਿੱਖ ਕਹਾਵੈ ॥
ਰਹਿਤ ਬਿਨਾਂ ਦਰ ਚੋਟਾਂ ਖਾਵੈ ॥**

(ਭਾ: ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪਣੇ ਬਚਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਮਾਉਣ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਹਰ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਤੇ ਹਰ ਮੱਸਿਆ 'ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉੱਚ ਭਾਵ ਹੈ, ਜੋ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਮੱਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀਦਾ।

ਵਿਚਿ ਦੁਨੀਆ ਸੇਵ ਕਮਾਈਐ ॥

ਤਾ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਪਾਈਐ ॥

(੩੩)

ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਬਾਰੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ-

**ਸੇਵਾ ਕਰਤ ਹੋਇ ਨਿਹਕਾਮੀ ॥
ਤਿਸ ਕਉ ਹੋਤ ਪਰਾਪਤਿ ਸੁਆਮੀ ॥**

(੨੮੬)

**ਬਿਨ ਸੇਵਾ ਧ੍ਰਿਗ ਹਥੁ ਪੈਰੁ, ਹੋਰ ਨਿਹਫਲ ਕਰਣੀ ॥
ਸੇਵਾ ਲਾਗੇ ਸੇ ਵਡਭਾਗੇ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਏਕੋ ਜਾਤਾ ॥**

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਨਾਲ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ 12 ਸਾਲ ਤੱਕ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਹ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ 12 ਕੋਹ ਤੋਂ ਗਾਗਰ 'ਚ ਜਲ ਲਿਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜਵਾਈ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਲਗਨ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਬਿਮਾਰੀ ਫੈਲ ਜਾਣ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਸਮੇਤ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਅਤੇ ਹੱਥੀਂ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦਵਾਖਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਜਾ ਕੇ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਭਾਈ ਘਨ੍ਹੱਈਆ ਜੀ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋ ਰਹੇ ਯੁੱਧ ਸਮੇਂ ਜ਼ਖਮੀ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਜਲ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੱਲ੍ਹਮ ਪੱਟੀ ਲਾਉਣ ਦੀ ਵੀ ਹਦਾਇਤੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਬਾਰੇ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਕਮਾਵਾਂ ਤਿਨਕੀ ਕਾਰ ਸਰੀਰੁ ਪਵਿਤੁ ਹੋਇ ॥
ਪਖਾ ਪਾਣੀ ਪੀਸਿ ਬਿਗਸਾ ਪੈਰ ਧੋਇ ॥**

(੫੧੮)

ਜਦੋਂ ਵੀ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਖਾਤਰ ਬੈਠਤੀ ਕਰਨੀ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਹ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਭਾਈ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 101 ਪ੍ਰਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕੋਗੇ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਇੱਕ ਦੀਵਾਨ 'ਤੇ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਵਾ ਦੇਣਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਸ਼ਰਾਬ ਆਦਿ ਨਸ਼ੇ ਤੇ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਖੁਦ ਵੀ ਸੋਮੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹਰ ਵਾਰ ਕਥਾ ਵਿਗਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀ ਦੀ ਪੈੜ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਠੀਕ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਬਾਕੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਭਟਕਣ ਦੀ ਕਦੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ ਹੈ ਸੋ ਆਓ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣਕੇ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਸਤਸੰਗਤ ਦਾ ਲਾਹਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਦਰਸਾਏ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਪੱਕ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਹੈ? ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਕੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ? ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਕਿਵੇਂ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੱਗਭਗ ਹਰ ਥਾਂ ਸਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ -

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਸੁਆਮੀ ਤੇਰਾ ਜੋ ਪੀਵੈ ਤਿਸ ਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸ ॥

(੧੨੦੮)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ ਵਰਸੈ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ॥

(੧੨੮੧)

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਤਿਖ ਜਾਇ॥

(੧੨੮੧)

**ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਿਨ ਪੀਆ
ਤਿਨ ਬਹੁੜਿ ਨ ਲਾਗੀ ਆਇ॥**

(੧੨੮੨)

**ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਚਾ ਨਾਮੁ ਹੈ ਕਹਣਾ ਕਛੁ ਨ ਜਾਇ॥
ਪੀਵਤੁ ਹੂ ਪਰਵਾਣੁ ਭਇਆ ਪੂਰੇ ਸਬਦਿ ਸਮਾਇ॥**

(੩੩)

ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਤਨ ਮਨ ਸੀਤਲ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸਦਾ ਲਈ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਤੇ ਭਉ ਦੇ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਿੱਠਾ ਹੈ ਤੇ ਸੁੱਖਫਲ ਦਾਤਾ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ :

**ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਮੀਠ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ॥
ਅਨਦਿਨੁ ਭੋਗੇ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ॥**

(ਪੰਨਾ ੪੨੪)

ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹਰ ਇੱਕ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਇਹ ਸਮਰੱਥਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਦੀ ਦਾਤ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਸਕੇ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :-

**“ਸੁਰਿ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੋਜਦੇ
ਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ॥”**

(੯੧੮)

**“ਘਰ ਹੀ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭਰਪੂਰੁ ਹੈ
ਮਨਮੁਖਾ ਸਾਦੁ ਨਾ ਪਾਇਆ॥”**

ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ (ਮਨ ਵਿੱਚ) ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਇਸਦਾ ਸੁਆਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਜਿਉ ਕਸਤੂਰੀ ਮਿਰਗੁ ਨ ਜਾਣੈ ਭ੍ਰਮਦਾ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ॥

(੬੪੪)

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿਰਨ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੁੰਦੀ ਕਸਤੂਰੀ (ਸੁਗੰਧੀ) ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਇ?

ਸਤਿਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਂਦੇ ਹਨ :-

**ਪੰਡਿਤ ਪੜਹਿ ਵਖਾਣਹਿ ਵੇਦ॥
ਅੰਤਰਿ ਵਸਤੁ ਨ ਜਾਣਹਿ ਭੇਦ।
ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਸੋਝੀ ਬੂਝ ਨ ਹੋਇ॥
ਸਾਚਾ ਰਵ ਰਹਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ॥**

(੩੫੪)

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਛਕਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝਾ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਤੱਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੈ। ਸੋ ਪਹਿਲਾ ਤੱਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨੂੰ ਢਾਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣੀ ਬਣਾਈ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਿਸ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨੂੰ ਢਾਲਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ

ਭਾਂਡਾ ਭਾਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਤੁ ਢਾਲਿ॥

(੮)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਲੱਛਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਜਿਉ ਜਿਉ ਸਾਹਬੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੇਉ॥

(੨੦)

ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਅੰਦਰ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਣ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਵਕਤੀ ਜਾਂ ਛਿੰਨ ਭੰਗਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ।

ਅੰਤਰਿ ਕਮਲੁ ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭਰਿਆ ਅਘਾਇ॥

(੨੨)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ (੧੪੬੯ ਈ. ਤੋਂ ੧੬੯੯ ਈ. ਤੱਕ) ਦਸ ਜਾਮੇ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖੀ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਪ੍ਰਤੀ ਗੁਰਦੀਖਿਆ 'ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ' ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਚਾਲੂ ਰੱਖੀ ਤੇ ਫਿਰ ੧੬੯੯ ਈ. ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਦਿਹਾੜੇ ਤੇ ਇਸ ਅੰਦਰ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਕੇ ਖੰਡੇ ਰਾਹੀਂ ਬਾਣੇ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਦਾ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਇੱਕ ਪੁਰਖੀ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਪੰਜ ਚੂਲੇ ਕੰਠ ਵਿੱਚ, ਪੰਜ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਪੰਜ ਸੀਸ ਤੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰਮੰਤਰ ਦੀ ਦਾਤ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤਦ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਤੇ 'ਗੁਰਮੰਤਰ' ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਨਵੀਂ ਝਰਨਾਹਟ, ਅਦੁੱਤ ਆਨੰਦ ਤੇ ਅਥਾਹ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਉਮਡ ਦਾ ਸਾਗਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ, ਅੱਠੋਂ ਪਹਿਰ ਗੁਰਮੰਤਰ ਦਾ ਅਜਪਾ-ਜਪ-ਜਾਪ ਕਰਦਿਆਂ, ਵੰਡ ਛਕਣਾ, ਤੇ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਉਪਰ ਅਮਲ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਇੱਕ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ ਵਗਦਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਭ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਤੇ ਉੱਦਮਾਂ ਦੇ ਸਦਕੇ ਹੀ 36 ਸਾਲ 7 ਮਹੀਨੇ 28 ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੱਖਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਵਾਇਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੇਵਾ 'ਚ ਐਨੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਉੱਚੀ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਮਈ ਬਚਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਰੂਪੀ ਬਚਨ ਸੁਣਾ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਦੇ ਸੀ ਨਾਲ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀਆਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਤੇ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਢੁੱਕਵੇਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਬਚਨ ਕਰਦੇ-2 ਕਈ ਵਾਰੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਹਸਾ ਦੇਣਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਲੱਖਣ ਢੰਗ ਸੀ। ਮਾਲਵੇ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਬਚਨ ਕਰਦੇ। ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾ, ਹੱਸ ਮੁੱਖ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਮੁਸਕਾਨ, ਤੇ ਮਿਠਾਸ ਸਰੋਤਿਆਂ ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਗਹਿਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਪੂਰੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਪ੍ਰਬਚਨ ਸਰਵਣ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਵੀ ਸਮਝਾਉਂਦੇ, ਪਰ ਮੁੱਖ ਮਨੋਰਥ ਇਹੀ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲਵੇ, ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਭਰ ਕੇ ਜਾਵੇ।

ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ ਸਨ ਉੱਥੇ ਕਥਨੀ ਅਤੇ ਕਰਨੀ ਦੇ ਵੀ ਪੂਰੇ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਵਰਗੇ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਮਿੱਠ ਬੋਲੜੇ, ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰਸੀਏ, ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾਅ, ਹਸਮੁੱਖ ਅਤੇ ਨੂਰਾਨੀ ਚਿਹਰੇ ਵਾਲੇ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਨੁਭਵ ਸੀ। ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿੱਚ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਆਪ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਿਮਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਮੰਗਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਹੱਥ ਛੱਡ ਕੇ ਵੀ ਬੈਠ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਕਿ ਜਦ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਸਿਮਰਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਨਹੀਂ ਭਾਈ! ਸਿਮਰਨ ਵਿੱਚ ਜੁੱਟ ਜਾਵੋ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ, ਉਹ ਮਿਹਰਬਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮਾਲਕ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਅਤੇ ਨਾਮ ਰਾਹੀਂ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ

ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਦਿਨੁ ਰੈਣਿ ਸੁਹਾਵੜੀ ਆਈ ਸਿਮਰਤ ਨਾਮੁ ਹਰੇ॥

ਚਰਣ ਕਮਲ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਲਮਲ ਪਾਪ ਟਰੇ॥

ਦੁਖ ਭੁਖ ਦਰਿਦ੍ਰ ਨਾਠੇ ਪ੍ਰਗਟੁ ਮਗੁ ਦਿਖਾਇਆ॥

ਮਿਲਿ ਸਾਧ ਸੰਗੇ ਨਾਮ ਰੰਗੇ ਮਨਿ ਲੋੜੀਂਦਾ ਪਾਇਆ॥

ਹਰਿ ਦੇਖਿ ਦਰਸਨੁ ਇਛੁ ਪੁੰਨੀ ਕੁਲ ਸੰਬੁਹਾ ਸਭਿ ਤਰੇ॥

ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਿ ਅਨੰਦ ਅਨਦਿਨ

ਸਿਮਰੰਤ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਹਰੇ॥

(੪੫੮-੫੯)

ਬਾਬਾ ਜੀ ਲਗਭਗ ਹਰ ਮੱਸਿਆ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਉੱਪਰ ਨਾਨਕਸਰ ਠਾਠ ਬਰਨਾਲਾ ਵਿਖੇ ਵੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਉੱਪਰ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਭਗਤੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ। ਨਿਰੰਕਾਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹੀ ਸਭ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਸੇ ਦੀ ਸਾਜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਪੀਰ ਪੈਗੰਬਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ -

ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ਪੂਜੀਐ ਭਾਈ ਕਿਆ ਮਾਂਗਉ ਕਿਆ ਦੇਹਿ॥

ਪਾਹਣੁ ਨੀਰਿ ਪਖਾਲੀਐ ਭਾਈ ਜਲ ਮਹਿ ਬੁਭਹਿ ਤੇਹਿ॥੬॥

(੬੩੭)

ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ -

ਏਕੈ ਪਾਥਰ ਕੀਜੇ ਭਾਉ॥

ਦੂਜੈ ਪਾਥਰ ਧਰੀਐ ਪਾਉ॥

ਜੇ ਓਹੁ ਦੇਉ ਤ ਓਹੁ ਭੀ ਦੇਵਾ॥

ਕਹਿ ਨਾਮਦੇਉ ਹਮ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵਾ॥੪॥

(੫੨੫)

ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਇੱਕ ਨਹੀਂ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਪਾਪ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁੱਖ ਆਰਾਮ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਅੱਧਾ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਰੋੜਾਂ ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਮਾਈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੋ ਸੁਖੁ॥

ਕੋਟਿ ਅਨੰਦ ਰਾਜ ਸੁਖੁ ਭੁਗਵੈ

ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਬਿਨਸੈ ਸਭ ਦੁਖੁ॥ ਰਹਾਉ॥

ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਬਿਖ ਨਾਸਹਿ

ਸਿਮਰਤ ਪਾਵਨ ਤਨ ਮਨ ਸੁਖੁ॥

ਦੇਖਿ ਸਰੂਪੁ ਪੂਰਨੁ ਭਈ ਆਸਾ

ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਤ ਉਤਰੀ ਭੁਖੁ॥੧॥

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਅਸਟ ਮਹਾ ਸਿਧਿ

ਕਾਮਯੇਨੁ ਪਾਰਜਾਤ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰੁਖੁ॥

ਨਾਨਕ ਸਰਨਿ ਗਹੀ ਸੁਖ ਸਾਗਰ

ਜਨਮ ਮਰਨ ਫਿਰਿ ਗਰਭ ਨਾ ਧੁਖੁ॥

(੭੧੭)

ਭਾਈ ਘਨਈਆ ਜੀ ਵਾਂਗ ਲੋੜਵੰਦ ਦੀ ਕੀਤੀ ਸੇਵਾ ਸਫਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਾਕ

ਹੈ :-

**ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ
ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ॥
ਨਾ ਕੋ ਮੇਰਾ ਦੁਸਮਨੁ ਰਹਿਆ ਨਾ ਹਮ ਕਿਸ ਕੇ ਬੈਰਾਈ॥**

(੧੨੯੯)

ਸੇਵਾ! ਸੁਆਰਥ ਦਾ ਤਿਆਗ ਅਤੇ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਮੰਗਦੀ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਵੀ ਦੂਜੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨਾ ਸਹੀ ਸੇਵਾ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣਾ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਲੋੜਵੰਦ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

**ਸਾ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸਫਲ ਹੈ ਜਿਤੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਮਨੁ ਮੰਨੇ॥
ਜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਮਨੁ ਮੰਨਿਆ ਤਾ ਪਾਪ ਕਸੰਮਲ ਭੰਨੇ॥**

(੩੧੪)

**ਆਪੁ ਗਵਾਇ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਤਾ ਕਿਛੁ ਪਾਏ ਮਾਨੁ॥
ਨਾਨਕ ਜਿਸ ਨੋ ਲਗਾ ਤਿਸੁ ਮਿਲੈ ਲਗਾ ਸੋ ਪਰਵਾਨੁ॥**

(੪੧੪)

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜੀਵ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਵੀ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ :-

**ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ॥
ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ॥
ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਾਮ॥
ਮਿਲੁ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ॥**
ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ :-
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉ ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੁ॥

(2)

**ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਅੰਤਿ ਸਖਾਈ,
ਗੁਰਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ॥
ਜਿਥੈ ਪੁਤੁ ਕਲਤ੍ਰੁ ਕੋਈ ਬੇਲੀ ਨਾਹੀ,
ਤਿਥੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਛਡਾਇਆ॥**

(੫੧੩)

**ਪਾਰਜਾਤੁ ਇਹੁ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮ॥
ਕਾਮਧੇਨੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਮ॥
ਸਗਲੀ ਸਰੀਰ ਆਵਤ ਸਭ ਕਾਮ॥
ਨਿਹਫਲ ਮਾਨੁਖੁ ਜਪੈ ਨਹੀ ਨਾਮ॥**

(੧੯੦)

ਨਾਮ ਨਾਲ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੁੜਨ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਲਈ ਨਿਤਨੇਮ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਛੂਟ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਸੋਦਰੁ ਵੇਲੇ ਦੇ ਨਿਤਨੇਮ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

**ਜੇਤਾ ਸਮੁੰਦੁ ਸਾਗਰੁ ਨੀਰਿ ਭਰਿਆ ਤੇਤੇ ਅਉਗੁਣੁ ਹਮਾਰੇ॥
ਦਇਆ ਕਰਹੁ ਕਿਛੁ ਮਿਹਰੁ ਉਪਾਵਹੁ ਡੁਬਦੇ ਪਥਰ ਤਾਰੇ॥**

ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਾਖਿ ਲੈ
ਹਮ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਆਏ ਰਾਮ ਰਾਜੇ॥

ਹਮ ਭੂਲਿ ਵਿਗਾੜਹਿ ਦਿਨਸੁ ਰਾਤਿ ਹਰਿ ਲਾਜ ਰਖਾਏ॥
ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੂੰ ਗੁਰੁ ਪਿਤਾ ਹੈ ਦੇ ਮਤਿ ਸਮਝਾਏ॥
ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਦਾਸੁ ਹਰਿ ਕਾਢਿਆ ਹਰਿ ਪੈਜ ਰਖਾਏ॥

(੪੫੦)

ਜੀਵਨ ਦੇ ਨਿਰਬਾਹ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਲਈ ਸੁਕਿਰਤ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਵੀ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਉੱਪਰ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਕਿਰਤ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ -

ਉਦਮੁ ਕਰੇਦਿਆਂ ਜੀਉ ਤੂੰ ਕਮਾਵਦਿਆ ਸੁਖੁ ਭੰਚੁ॥

(੫੨੨)

ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਸੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹਰਾਮ ਦੀਆਂ ਕਮਾਈਆਂ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

**ਜੇ ਰਤੁ ਲਗੈ ਕਪੜੈ ਜਾਮਾ ਹੋਇ ਪਲੀਤੁ॥
ਜੋ ਰਤੁ ਪੀਵਹਿ ਮਾਣਸਾ ਤਿਨ ਕਿਉ ਨਿਰਮਲੁ ਚੀਤੁ॥**

(੧੪੦)

ਬਗਾਨਾ ਹੱਕ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਨਿੰਦਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ ਖਾਣਾ ਹਰਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਹਾਮੀ ਨਹੀਂ ਭਰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ ਉਸ ਸੁਅਰ ਉਸ ਗਾਇ॥
ਗੁਰ ਪੀਰੁ ਹਾਮਾ ਤਾ ਭਰੇ ਜਾ ਮੁਰਦਾਰੁ ਨ ਖਾਇ॥**

(੧੪੧)

ਜਾਤ ਪਾਤ ਅਤੇ ਉੱਚ ਨੀਚ ਦਾ ਭੇਦ ਮਿਟਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰਤਾ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵੰਡ ਕੇ ਛਕਣ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚ ਬਰਕਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

**ਖਾਵਹਿ ਖਰਚਹਿ ਰਲਿ ਮਿਲਿ ਭਾਈ॥
ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਵਧਦੋ ਜਾਈ॥**

(੧੮੬)

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵੰਡ ਕੇ ਛਕਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਦਸਵੰਧ ਕੱਢਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ।

**ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥੁ ਦੇਇ॥
ਨਾਨਕੁ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ॥**

(੧੨੪੫)

ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਤਨਖਾਹਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਛਕਣਾ ਅਤੇ ਦਸਵੰਧ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ -

ਦਸਵੰਧੁ ਗੁਰੁ ਨਹਿ ਦੇਵਈ, ਝੁਠ ਬੋਲੁ ਜੋ ਖਾਇ॥

ਕਹੈ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਲਾਲ ਜੀ ਤਿਸੁ ਕਾ ਕਛੁ ਨਾ ਬਿਸਾਹਿ॥

ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਲੀਡਰ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਭ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਤੇ ਹੀ ਬੋਲਦੇ ਰਹੇ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਭਲੇ ਪਾਸੇ ਜੋੜਦੇ।
ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਅਨੁਭਵ, ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਤੇ ਸਾਦਗੀ, ਅਤੇ ਮਿੱਠੇ ਸੁਭਾਉ ਤੋਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ।

ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਹੋਏ ਨਿਯਮ ਸਭ ਪੱਕੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਆਪ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ 12 ਵੱਜ ਕੇ 21 ਮਿੰਟ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ 3 ਵਜੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਦੁੱਧ ਦਾ ਥਾਲ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। 7 ਵਜੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਥਾਲ। 10 ਵਜੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬਿਰਾਜ ਮਾਨ ਤੇ 12 ਵਜੇ ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਦਾ ਥਾਲ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ 4 ਵਜੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਦੁੱਧ ਦਾ ਥਾਲ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਦਾ ਥਾਲ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪ ਬਿਰਾਜ ਮਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਟਾਈਮ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਹੁਕਮ ਨਾਵਾਂ ਆਪ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਸੇਵਾ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ,

ਕਰਮਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਏ॥

(੬੧)

ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਿਉ ਰੰਗੁ ਲਾਇ

ਗੁਰੁ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਇ ਦੁਖੁ ਜਾਇ॥

(੩੮੧)

ਰਤਨਾ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਬਹੁ ਸਾਗਰੁ ਭਰਿਆ ਰਾਮ॥

ਬਾਣੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਾਗੇ, ਤਿਨ ਹਥਿ ਚੜਿਆ ਰਾਮ॥

(੪੨)

ਰਤਨੁ ਗੁਰੁ ਕਾ ਸਬਦੁ ਹੈ ਬੁਝੈ ਬੁਝਣਹਾਰੁ॥

(੫੮੯)

ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ॥ ਤਿਨਿ ਸਗਲੀ ਚਿੰਤ ਮਿਟਾਈ॥

(੬੨੮)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵਹੁ ਭਾਈ॥ ਓਹੁ ਸਫਲੁ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਈ॥

(੬੨੯)

ਗੁਰੁ ਪੂਰੇ ਕੀ ਬਾਣੀ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਮਨਿ ਭਾਣੀ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸਿ ਵਖਾਣੀ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ॥

(੬੨੯)

ਸਬਦੁ ਗੁਰੁ ਪੀਰਾ ਗਹਿਰੁ ਗੰਭੀਰਾ,

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨੰ॥

(੬੩੫)

ਆਵਹੁ ਸਿਖੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੇ ਪਿਆਰਿਹੋ ਗਾਵਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ॥

ਬਾਣੀ ਤੁ ਗਾਵਹੁ ਗੁਰੁ ਕੇਰੀ ਬਾਣੀਆ ਸਿਰਿ ਬਾਣੀ॥

(੯੨੦)

ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਿਨਾ ਹੋਰੁ ਕਚੀ ਹੈ ਬਾਣੀ॥

ਕਹਦੇ ਕਚੇ ਸੁਣਦੇ ਕਚੇ ਕਚੀ ਆਖਿ ਵਖਾਣੀ॥

ਚਿਤੁ ਜਿਨ ਕਾ ਹਿਰਿ ਲਇਆ ਮਾਇਆ

ਬੋਲਨਿ ਪਏ ਰਵਾਣੀ॥

(੯੨੦)

ਬਾਣੀ ਬਿਰਲਉ ਬੀਚਾਰ ਸੀ ਜੇ ਕੋ ਗੁਰਮਖਿ ਹੋਇ॥

ਇਹ ਬਾਣੀ ਮਹਾਪੁਰਖ ਕੀ ਨਿਜਘਰਿ ਵਾਸਾ ਹੋਇ ॥

(੯੩੫)

ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ ॥

ਗੁਰੁ ਬਾਣੀ ਕਹੈ ਸੇਵਕੁ ਜਨੁ ਮਾਨੈ ਪਰਤਖਿ ਗੁਰੁ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥

(੯੮੨)

**ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਰਤੀ ਜਗ ਅੰਤਰਿ,
ਇਸ ਬਾਣੀ ਤੇ ਹਰਿਨਾਮੁ ਪਾਇਦਾ ॥**

(੧੦੬੬)

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਰੱਬ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਸ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਜੋਤ ਹੈ। ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਹੈ। ਭਾਵਨਾ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਇਹ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਦਾ ਰਾਖਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਤੁੱਲ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪੂਜਨ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ, ਹੋਰ ਦੂਜੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਅੱਖਰ-2 ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜਾਂ ਭਗਤ-ਭੱਟ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦਾ ਪੜਦਾ ਖੋਲ ਕੇ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗੁਪਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਂ ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨਮੁੱਖਾਂ ਲਈ ਗੁਪਤ (ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਬੁਹਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨਮੁੱਖਾਂ ਲਈ ਬੰਦ ਹੈ। ਮਨਮੁੱਖ ਗੁਰਮੁੱਖ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੁਹਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਵੇਗਾ।)

ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਪੂਜਦਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਹੀ ਬੇੜੇ ਪਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਅੱਖਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਨ। ਅੱਖਰ ਅੱਖਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਅੱਖਰ ਅੱਖਰ ਇਹ ਸਮਝੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣ ਕੇ ਪੂਜੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੋ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਘਟਾਕੇ ਉਚਾਰੀ ਹੈ। ਲੱਖਾਂ ਰਾਮ, ਲੱਖਾਂ ਮੁਹੰਮਦ, ਲੱਖਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਲੱਖਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਆਦਿ ਉਸਦੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹੀ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗਾ ? ਗੁਰੂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਪ, ਦਸਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਜੋਤ ਵਿੱਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ।

ਜਿਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੋਣ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕੀ ਘਾਟਾ। ਨਿਤਨੇਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਗੁਰਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਸਭ ਇੱਛਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਲੋੜ ਹੈ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣ ਦੀ ਭੈ-ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ।

ਕਲਯੁਗ ਦੇ ਗੁਰੂ, ਕੇਵਲ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਿਆਂ ਹੀ ਭਵਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਸਕਣਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਦੁੱਖ ਤਕਲੀਫ਼ ਵੀ ਤਦ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਾਂ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਉੱਪਰ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ। ਲੋੜ ਹੈ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵਚਨਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾ ਕੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਦੀ।

ਭੁੱਲੇ ਭਟਕੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਘਰ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਰਗਾ ਪੁੰਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੋੜਨ ਵਰਗਾ ਮਹਾਨ ਪਾਪ ਤੇ ਅਪਰਾਧ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਥਾਨ, ਸੰਗਤ ਦੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਉੱਚਾ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦਰਸ਼ਨਕਰ ਸਕੇ। ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਸਰਵੋਤਮ ਦਿਲ-ਖਿੱਚ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤਰ ਆਦਿ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਗਤ ਬਾਹਰੀ ਸੁਗੰਧੀ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਸ ਦਾ ਆਨੰਦ ਇਕਾਗਰ ਚਿੱਤ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਮਾਣ ਸਕੇ। ਰੁਮਾਲੇ ਮਨਮੋਹਕ ਹੋਣ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਚਉਰ ਹੋਵੇ, ਜੇ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖੜਕੇ ਚਉਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਪਾਠ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਪਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋਨੋਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਭੈ-ਭਾਵਨਾ ਸਹਿਤ ਪਰਤਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਆਮ ਪੁਸਤਕ ਸਮਝ ਕੇ ਪਰਤਾਏ ਜਾਣ। ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰੋ ਬਾਰੀਕ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਰੁਮਾਲ ਹੀ ਫੇਰੇ ਜਾਣ ਪਰ ਸਤਿਕਾਰ

ਨਾਲ। ਪਾਠ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਮੂੰਹ ਉੱਪਰ ਕੱਪੜਾ ਰੱਖੋ।

ਪਾਠ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੋ। ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਨਾ ਕਰੋ। ਪਾਠ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲ ਕੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਕਰੋ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਹੋਵੋਂ। ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇੱਧਰ ਉੱਪਰ ਨਾ ਤੱਕੋ। ਪਾਠ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਕਰਦੇ ਹੋਇਆਂ, ਉਸਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾਓ। ਪਦ-ਛੇਦ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੇਵੋ।

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਜਾਣ ਅਤੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰੀਰਕ ਸ਼ੁੱਧੀ ਤੇ ਸਾਵਧਾਨਤਾ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕੱਪੜੇ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੇ ਤੇ ਸਾਦਗੀ ਵਾਲੇ ਹੋਣ। ਜੁਰਾਬਾਂ ਪਹਿਨ ਕੇ ਤਾਬਿਆ ਤੇ ਕਦੇ ਨਾ ਬੈਠੋ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਲੋਕ ਦਿਖਾਵੇ ਜਾਂ ਲੋਕ-ਰਸਮਾਂ ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਸਮਝਕੇ ਇੰਝ ਕਰੋ, ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਪਾਠ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਧਾਰੋ।

ਸੰਗਰਾਂਦ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਾਰਾਂ ਮਾਹ ਦਾ ਪਾਠ ਆਪ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਰਵਣ ਕਰਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਣੀ, ਗਿਆਨੀ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵੀ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਭਗਤੀ, ਵਿਚਾਰ, ਮਨੋ ਕਾਮਨਾ ਅਤੇ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੀ ਰਹਿਬਰ ਹਨ। ਦੂਸਰੇ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਾਂ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ 13 ਮਾਘ 26 ਜਨਵਰੀ 1995 ਨੂੰ ਸਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ੰਪਟ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਪੰਗਤੀ-ਪੰਗਤੀ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸ਼੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ੰਪਟ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਪੰਗਤੀ-ਪੰਗਤੀ ਵਾਲੇ ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ੰਪਟ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਪਵਾਏ। ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਏ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਬਚਨ ਕੀਤੇ।

ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਮਰਿਯਾਦਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ 36 ਸਾਲ ਕਥਾ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਖੰਡੇ ਬਾਣੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣਾਇਆ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ 'ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹਿ' ਮੰਨ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਖੁਦ ਵੀ ਹੱਥੀਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਬਿਹੰਗਮਾਂ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ, ਨਾਮ ਜਪੋ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੋ ਤੁਹਾਡਾ ਫਿਕਰ ਆਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਰਨਗੇ। ਸਾਰੇ ਜਪ ਤਪ ਸੇਵਾ ਸੰਜਮ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਆਦਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਨੀਵੇਂ ਹਨ **ਕਰਮੁ ਧਰਮੁ ਪਾਖੰਡੁ ਜੋ ਦੀਸਹਿ, ਤਿਨਿ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਲੁਟਹਿ ॥** ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਲੋਕ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੁਧਰਿਆ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਬੜੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ, "ਸੱਚੇ ਮਨ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਅਰਦਾਸ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।" **ਬਿਰਥੀ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵਈ, ਜਨ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥**

ਭੋਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸੰਗੀਆਂ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕੇ ਸੇਵਕ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਆਪਣਾ ਘਰ ਸਮਝ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰੇ। ਮਾਲਕ ਦੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦਿਆਂ ਤਾਂ ਸਭ ਕੋਈ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਰਗਾਹ ਨੂੰ ਗਏ ਸਨ। ਕਈ ਸੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿਆ ਸੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣਾ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪ ਸਾਰੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਰਗਾਹ ਗਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਦੁਸਹਿਰੇ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਟਕਸਾਲਾਂ ਤੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸ਼ਤਾਰ ਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪਰ ਕੁਝ ਮਨ ਮੱਤੀਆਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਗਲਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਸੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਆਪਣਾ ਘਰ ਸਮਝ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਿਆ ਕਰੋ। ਸਾਡੀ ਅਤੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਉਸ ਤੇ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਦਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਘਰ ਸਮਝੇਗਾ, ਉਹ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਗਏ ਸਨ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਤੇ ਕਈ ਸੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰ ਦਿਉ। ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੰਨੀਆਂ ਵਿਖੇ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤਾ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਚੋਲਾ ਬਦਲਨ ਤੋਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਗਏ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਹਰੀਕੇ ਪੱਤਣ ਦਰਿਆ ਦੇ ਪੁਲ ਨੂੰ (ਕਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਤਰ ਕੇ) ਪੈਦਲ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਸਾਨੂੰ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਬਚਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕੀਤੇ ਕਿ

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹਰੀ ਕੇ ਪੱਤਣ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤਾ।

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਰਗਾਹ ਨੂੰ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਨਾਨਕ ਸਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਬੈਠ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਆਪਾਂ ਬਾਬਾ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸਭ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਮੁਤਾਬਕ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਵੀ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਿਉ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਨਵਰੀ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਸਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ੰਪਟ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਾਨਕਸਰ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪਾਠੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੋਲਾ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ। ਅੱਜ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਆਏ ਹਾਂ। ਸਾਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਜੇ ਸਾਡਾ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਂ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਸਕਾਰ ਕਰਨਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਸਮੇਂ ਮੁਤਾਬਕ ਸਭ ਨੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਹਰੀ ਕੇ ਪੱਤਣ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਕੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਰਹੀ? ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹਾਂ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸੋਚੀਏ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੀ ਰਸਮ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੰਨੀਆਂ ਸਿਧਵਾਂ ਬੇਟ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹਿ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਹਰੀ ਕੇ ਪੱਤਣ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹਿ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਜਗ੍ਹਾਂ ਦਰਿਆ ਦਾ ਬੰਨ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਾਣੀ ਨਹਿਰ ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਦਰਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹਾਂ।” ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਸਨ।

ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ (2 ਅਗਸਤ 1995 ਨੂੰ ਸੁਭਾ 7 ਵਜੇ ਬਾਰਸ਼ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ) ਟਾਹਲੀ ਥੱਲ੍ਹੇ ਖੜ੍ਹੇ ਬੜੇ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਸਨ ਦਾਸ ਨੂੰ (ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਆਪਾਂ ਪਹਾੜਾਂ 'ਚ ਚੱਲੀਏ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ 5 ਅਗਸਤ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੁਭਾ ਸਦੇਹਾਂ ਤੁਰਾਂਗੇ। ਕੁਝ ਸੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸ੍ਰ: ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਤੇ ਸ੍ਰ: ਨਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਤੇ ਬਾਕੀ ਬਹਿੰਗਮ ਸਨ। 5 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਸੁਭਾ ਸਦੇਹਾਂ ਤੁਰ ਪਏ ਬਰਨਾਲੇ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਛੋੜਾ ਰੁਕੇ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾਂ 2 ਘੰਟੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਰਹੇ ਤੇ ਸਾਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਾਏ। ਇੱਥੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਰਾਤ ਇੱਥੇ ਰਹੇ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ 6 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਸੁਭਾ ਸ਼੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਮਨੀਕਰਣ ਪਹੁੰਚੇ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੀਕਰਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਥੇ ਦੋ ਰਾਤਾਂ ਰਹੇ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸੁਭਾ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਫੇਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਜੀ ਨੇ ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਸਤ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਤ ਸੰਗਤ ਦੇ ਲਾਭ ਬਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਇਆ-

**ਉਤਮ ਸੰਗਤਿ ਉਤਮ ਹੋਵੈ॥
ਗੁਣ ਕਉ ਧਾਵੈ ਅਵਗਣ ਹੋਵੈ॥
ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸੇਵੇ ਸਹਜੁ ਨ ਹੋਵੈ॥**

(ਅੰਗ ੪੧੪)

ਉਤਮ ਸੰਗਤ ਉਹ ਹੈ ਜਿੱਥੋਂ ਸਾਨੂੰ ਗੁਣ ਹੀ ਗੁਣ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਦੋਸ਼ ਤੇ ਅਵਗੁਣ ਧੋਤੇ ਜਾਣ, ਉਹ ਉਤਮ ਸੰਗਤ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਏ ਬਗੈਰ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ, ਓਟ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਹੀ ਸਾਡਾ ਮਨ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਜਾਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਥੰਮ੍ਹ, ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਨੀਂਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ, ਜਿੱਥੋਂ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇ। ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਹਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਜਾਂ ਪੁਰਖ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ, ਰੰਗ, ਧਰਮ, ਅਮੀਰ, ਗਰੀਬ ਆਦਿ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਦੇ ਲੱਛਣ ਦੱਸਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ -

**ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਕੈਸੀ ਜਾਣੀਐ, ਜਿਥੈ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀਐ॥
ਏਕ ਨਾਮੁ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਆ ਬੁਝਾਇ ਜੀਉ।**

(੧੨)

ਅਰਥ :- ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਸਾਧ ਜਨ ਸਤ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਜੁੜਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਵੀ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹਨ। ਪਵਿੱਤਰ ਹਨ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਧਨ ਨੂੰ ਕਮਾਇਆ, ਉਹ ਪੁਰਸ਼, ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

**ਸੇਈ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਣੇ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਜਿਨ ਬੈਹਣੇ ॥
ਹਰਿ ਧਨੁ ਜਿਨੀ ਸੰਜਿਆ ਸੇਈ ਗੰਭੀਰ ਅਪਾਰ ਜੀਉ ॥**

(ਅੰਗ ੧੩੨)

ਅਰਥ :- ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਚੇਟਕ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਤ ਸੰਗੀ ਨਾਮ-ਰਤਨ ਦੇ ਵਪਾਰੀ ਹਨ। ਨਾਮ ਦਾ ਸੱਚਾ ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦਾ ਵਪਾਰ (ਸਤਿਗੁਰ) ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ :-

**ਸਤ ਸੰਗਤੀ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਧਨੁ ਖਟੀਐ
ਹੋਰ ਥੈ ਹੋਰਤੁ ਉਪਾਇ, ਹਰਿ ਧਨੁ ਕਿਤੈ ਨ ਪਾਈ ॥
ਹਰਿ ਰਤਨੈ ਕਾ ਵਾਪਾਰੀਆ ਹਰਿ ਰਤਨੁ ਧਨੁ ਵਿਹਾਝੇ।
ਕਚੈ ਕੇ ਵਾਪਾਰੀਏ ਵਾਕਿ ਹਰਿ ਧਨੁ ਲਇਆ ਨ ਜਾਈ ॥**

(ਅੰਗ ੧੩੪)

ਅਰਥ :- ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਾਕਤ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਤੇ ਸਾਧੂ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨੀ ਹੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਨਿਭਦੀ ਹੈ :-

**ਕਬੀਰ ਸੰਗਤਿ ਕਰੀਐ ਸਾਧ ਕੀ ਅੰਤਿ ਕਰੈ ਨਿਰਬਾਹੁ ॥
ਸਾਕਤ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਜੀਐ ਜਾ ਤੇ ਹੋਇ ਬਿਨਾਹੁ ॥**

(੧੩੬੯)

ਆਪ ਜੀ ਹੋਰ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਰੁੱਖੀ, ਸੁੱਖੀ ਰੋਟੀ ਹੀ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦਾਚਿਤ ਵੀ ਸਾਕਤ ਦਾ ਸੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ:-

**ਕਬੀਰ ਸਾਧੂ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਰਹਉ ਜਉ ਕੀ ਭੂਸੀ ਖਾਉ ॥
ਹੋਨਹਾਰੁ ਸੁ ਹੋਇ ਹੈ ਸਾਕਤ ਸੰਗਿ ਨ ਜਾਉ ॥**

(੧੩੬੯)

ਤਾਂ ਫਿਰ, ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਰੰਗ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿਨ ਦਿਨ ਦੂਣਾ ਚੜ੍ਹਦਾ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਸਾਕਤ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਕੰਬਲੀ ਐਸੀ ਕਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਧੋਣ ਨਾਲ ਵੀ ਚਿੱਟੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸੰਗ ਨਾਲ ਮੈਲਾ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ :-

**ਕਬੀਰ ਸੰਗਤਿ ਸਾਧ ਕੀ ਦਿਨ ਦਿਨ ਦੂਨਾ ਹੇਤੁ ॥
ਸਾਕਤ ਕਾਰੀ ਕਾਂਬਰੀ ਧੋਏ ਹੋਇ ਨਾ ਸੇਤੁ ॥**

ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਕਤ (ਬੁਰੇ ਆਦਮੀ) ਦੀ ਤਾਂ ਮਾਂ ਵੀ ਬੁਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਭਗਤ ਦੀ ਕੁੱਤੀ ਹੀ ਚੰਗੀ ਹੈ ਜੋ ਭਗਤ ਦੇ ਸੰਗ ਰਹਿ ਕੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਤਾਂ ਸੁਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਕਤ ਦੀ ਮਾਂ ਪਾਪ ਕਮਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ :-

**ਕਬੀਰ ਬੈਸਨਉ ਕੀ ਕੁਕਰਿ ਭਲੀ
ਸਾਕਤ ਕੀ ਬੁਰੀ ਮਾਇ ॥
ਓਹੁ ਨਿਤ ਸੁਨੈ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਸ
ਉਹ ਪਾਪ ਬਿਸਾਹਨ ਜਾਇ ॥**

(੧੩੬੭)

8 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਸੁਭਾ ਮਨੀਕਰਨ ਤੋਂ ਚੱਲਕੇ ਕੁੱਲ ਤੋਂ ਮਨਾਲੀ ਪਹੁੰਚੇ। ਮਨਾਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਰਹਾਇਸ ਰੱਖੀ। ਸੁਭਾ ਸ਼ਾਮ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਰਤਨ ਬਾਦ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮਨਾਲੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਬੜੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਰ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੋ ਰਾਤਾਂ ਰਹੇ। 10 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਸੁਭਾ ਚੱਲ ਕੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਕਈ ਥਾਈਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸੈਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਬਚਨ ਵਿਲਾਸ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਤਾਲਪੁਰੀ ਆ ਕੇ ਰਹੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਕੇ ਰਾਤ ਨੂੰ 9 ਵਜੇ ਦਾਸ (ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਕੁਝ ਦਿਨ ਆਪਾਂ ਹੋਰ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਚੱਲੀਏ।” ਦਾਸ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ “ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ।”

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ “ਆਪਾਂ ਕੱਲ ਨੂੰ ਮਨਸੂਰੀ ਚੱਲਕੇ ਰਹਾਂਗੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸੁਭਾ 5 ਵਜੇ ਚੱਲ ਪਏ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸੂਦ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੇ।” ਸੂਦ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਚਾਹ ਪੀਤੀ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਚਨ ਬਲਾਸ ਕੀਤੇ ਤੇ ਉਥੋਂ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਾਮ 5 ਵਜੇ ਮਨਸੂਰੀ ਪਹੁੰਚੇ। ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਤੋਂ ਮਨਸੂਰੀ ਕਾਫੀ ਉਚਾਈ ਤੇ ਹੈ। ਮੌਸਮ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਸੀ ਤੇ ਬਾਰਸ਼ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਠੰਡ ਸੀ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਕਈ ਥਾਈਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਗੱਡੀ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੌਸਮ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਸੀ ਕਈ ਵਾਰ ਕੈਮਰੇ ਨਾਲ ਤਸਵੀਰਾਂ ਖਿੱਚੀਆਂ ਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਫਿਲਮ ਬਣਾਈ ਦੋ ਰਾਤਾਂ ਮਨਸੂਰੀ ਰਹੇ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਟਾਇਮ ਦੀਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਥਾ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਬੜਾ ਪਰਵਾਹ ਚੱਲਿਆ। ਸੰਗਤ ਨੇ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਰ, ਰੱਖਣ ਦੀ ਬੜੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਵਾਰ ਵਾਰ ਬੇਨਤੀਆਂ ਸੰਗਤ ਕਰੇ ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਭਾਈ ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ।”

ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤਾਂ ਦਰਗਾਹ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰੀ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਮਾਂ ਬੜਾ ਘੱਟ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਣਾ ਹੈ। 13 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਮਨਸੂਰੀ ਤੋਂ ਸੁਭਾ ਚੱਲ ਪਏ ਤੇ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਪਰਸਾਦਾ ਛਕਿਆ। 2 ਘੰਟੇ ਇੱਥੇ ਰਹੇ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਚਨ ਬਲਾਸ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਜਗਾਧਰੀ ਅੰਬਾਲਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਜਪੁਰੇ ਆਏ। ਸ: ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕੋਠੀ ਇਹ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਵਾਰ ਤਕਰੀਬਨ 35 ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਬੜੀ ਹੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਪਰ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਕੋਲ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤਕਰੀਬਨ 2 ਘੰਟੇ ਠਹਿਰੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਵਾਰ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ। ਸ: ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅੱਜ ਇੱਥੇ ਰਹੋ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਸੀ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਪਏ। ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਬਰਨਾਲੇ ਜਾਵਾਂਗੇ।” 13 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਰਾਜਪੁਰੇ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਸ਼ਾਮ 6 ਵਜੇ ਬਰਨਾਲੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸਨ।

14 ਅਗਸਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 27 ਅਗਸਤ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਕਈ ਕੰਮ ਕਰਵਾਏ। ਹਾਲ ਦੇ ਗੇਟਾਂ ਤੇ ਮਾਰਬਲ ਬਗੈਰਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਹੋਰ ਕਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੇਵਾ ਕੋਲ ਖੜ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੜੇ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਈ ਸੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਸੁਨੇਹੇ ਭੇਜੇ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਦਰਗਾਹ ਗਏ ਸਨ ਉਸ ਟਾਈਮ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਟਾਈਮ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਟਾ ਬਹੁਤ ਹੈ ਇਹ ਬਚਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹਰ ਇੱਕ ਸੰਗੀ ਕੋਲ ਕਈ-2 ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ “ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਸੇਵਾ ਨੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਹੈ।”

ਸਾ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸਫਲ ਹੈ ਜਿਤੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਮਨੁ ਮੰਨੇ॥

ਜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਮਨੁ ਮੰਨਿਆ ਤਾ ਪਾਪ ਕਸੰਮਲ ਭੰਨੇ॥

(੩੧੪)

ਆਪੁ ਗਵਾਇ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਤਾ ਕਿਛੁ ਪਾਏ ਮਾਨੁ॥

ਨਾਨਕ ਜਿਸ ਨੋ ਲਗਾ ਤਿਸੁ ਮਿਲੈ ਲਗਾ ਸੋ ਪਰਵਾਨੁ॥

(੪੧੪)

ਮੌਸਿਆ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸੰਪਟ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਸਾਰਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਬਿਲਕੁਲ ਆਰਾਮ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ ਤੇ ਬੜੇ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਹਰ ਪਾਰਕ

ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਕਾਫੀ ਸੰਗਤ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੋਲ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਬਚਨ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਇਹ ਜੋ ਟਾਹਲੀ ਹੈ ਇਹ ਸੁੱਕ ਜਾਵੇਗੀ” ਫਿਰ ਹੋਰ ਬਚਨ ਚਲਾ ਲਏ ਦੁਬਾਰਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਇਹ ਜੋ ਸੁਖਚੈਨ ਦਾ ਬੂਟਾ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਕੁਮਲਾ ਜਾਵੇਗਾ।”

ਪਰ ਇਹ ਬੂਟਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਦੁਬਾਰਾ ਹਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ” ਫੇਰ ਹੋਰ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। 25 ਅਗਸਤ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਸੰਗਤ ਮੱਸਿਆ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਬੀਬੀਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਈਆਂ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਬੁਲਾਇਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿਆ “ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ ਸਾਡੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਮਗਰਲੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਫਰਸ਼ ਸਾਫ਼ ਕਰੋ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੋਵੋ।” ਬੀਬੀਆਂ ਨੇ ਫਰਸ਼ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੋਤਾ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ “ਬਾਬਾ ਜੀ ਫਰਸ਼ ਧੋ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।” ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ “ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਫ਼ ਕਰੋ” ਦੂਸਰੀ ਵੇਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਥਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸਰਫ਼ ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਹੁਣ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੈ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਬੈਠੋ।” ਬੀਬੀਆਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈਆਂ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਚਾਹ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਚਾਹ ਆ ਗਈ ਤੇ ਚਾਹ ਨਾਲ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਛੂਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬਚਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਦਰਗਾਹ ਗਏ ਸਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਬਚਨ ਸੁਣਾਏ। ਫੇਰ ਦੂਸਰੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਦਰਗਾਹ ਗਏ ਸਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਾਏ। ਫੇਰ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਾਉਣ ਲੱਗ ਗਏ ਕਿ “ਜਦੋਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੱਚਖੰਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਸੇਵਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।” ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਚਨ ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਮੱਸਿਆ ਤੇ ਜੋ ਅਖੀਰਲੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਈ ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਖਿਆਲ ਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ। ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਸਭ ਨੂੰ ਵਾਰ ਵਾਰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ “ਇਹ ਘਰ ਤੁਹਾਡਾ ਹੈ ਹਰ ਮੱਸਿਆ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਆਇਆ ਕਰੋ। ਇਸ ਘਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਵਧੇਰੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਵਗਣਗੀਆਂ ਡੋਲਣਾ ਨਹੀਂ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਭ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਦਰ ਨਾ ਛੱਡੋ ਇਸ ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਚੱਲੋ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਦਰ ਨਾ ਛੱਡੋ। ਬਾਬਾ ਜੀ, ਇੱਥੇ ਕੀ, ਤੁਹਾਡੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਾਂਹ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਗੇ। ਸਦਾ ਨਾਲ ਹੀ ਰੱਖਣਗੇ। ਇਹ ਪਿਛਲੇ ਸੰਬੰਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਸੰਗੀ ਪਿੱਛੇ ਤੋਂ ਹੀ ਕੱਠੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ” ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੱਸਿਆ ਦੇ ਭੋਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ੍ਰ: ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੀਬੀ ਸਕੰਦਰ ਕੌਰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਭੇਜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਇਆ। ਸ੍ਰ: ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਨ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ? ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਤੇ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂ ਕਿ “ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਨ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ?” ਬਾਬਾ ਜੀ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਸਨ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰ: ਸਾਹਿਬ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਬਚਨ ਸੁਣਾਉਣ ਲੱਗ ਜਾਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੋਈ ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਬਚਨ ਕਰੀ ਗਏ। ਸੋ ਜੋ ਸ੍ਰ: ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਪਟਿਆਲੇ ਚਲੇ ਗਏ। (ਸ੍ਰ: ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰ ਸੀ ਕੋਈ ਵੀ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸ੍ਰ: ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਆਪਣਾ ਤਨ ਮਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੋਂ ਵਾਰਦੇ ਹਨ।) ਹੁਣ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਸ੍ਰ: ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਤੇ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੂੰ ਬੀਬੀ ਹਰਬੰਸ ਕੌਰ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲੀ ਨੇ ਜੋੜਿਆ ਸੀ। ਬੀਬੀ ਜੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰ: ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬੀਬੀ ਜੀ ਹਰ ਵਕਤ ਯਾਦ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮੱਸਿਆ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਸਭ ਦੂਰੋਂ ਨੇੜਿਓਂ ਆਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

26 ਅਗਸਤ ਦੀ ਸ਼ਾਮ 6 ਵਜੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦਾਸ (ਭਾਈ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਕਿ ਕੱਲ ਹਾਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵੀ ਪੱਥਰ ਮਾਰਬਲ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੱਲ ਨੂੰ ਹਿਸਾਬ ਕਰ ਦੇਣਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ੍ਰ: ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਤੇ ਸ੍ਰ: ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਮਾਛੀਕੇ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰਾ ਹਿਸਾਬ ਕਰ ਦੇ, ਦਾਸ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਜਣਿਆਂ ਨੂੰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੱਲ ਨੂੰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਭਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ।”

ਫਿਰ ਸੁਭਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ 6 ਵਜੇ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰ ਦੇ, ਕਿ ਸਦੇਹਾਂ ਆ ਜਾਣ।” ਦਾਸ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੋਹੇਂ ਤਿੰਨੇ ਜਾਣੇ 8 ਵਜੇ ਆ ਗਏ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ “ਹਾਲ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਰੋ।” ਦਾਸ ਤੇ ਸ੍ਰ: ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਤੇ ਸ੍ਰ: ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਿੰਨੇ ਜਾਣੇ ਹਾਲ ਦੀ ਮਿਣਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਏ - ਬਾਬਾ ਜੀ ਤਕਰੀਬਨ 9 ਵਜੇ ਬਾਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਆਏ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਹਾਲ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹਿਸਾਬ ਜਲਦੀ ਕਰ ਦੇਵੋ।” ਤਕਰੀਬਨ 12 ਵਜੇ ਤੱਕ ਹਿਸਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੋਲ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਬਾਹਰਲੇ ਗੋਟਾਂ ਦਾ ਵੀ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਕਰੋ।” ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਕਰੀਬਨ 1 ਵਜੇ ਤੱਕ ਸਾਰਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਲ ਦੇ ਤੀਸਰੇ ਗੋਟ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਖਾਤਰ ਮਿ: ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਸੁਨਾਮ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਗੋਟ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਗੋਟਾਂ ਵਰਗਾ ਬਣਾ ਦੇਵੋ। ਮਿ: ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹਿਸਾਬ ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਰ: ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਇਹ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਸ੍ਰ: ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਤੇ ਦਾਸ ਕੋਲ ਸਨ - ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਹਾਲ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਲੰਬਾ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਸਰੋਵਰ ਛੋਟਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਕਰ ਕੇ ਬਣਾ ਦੇਣਾ। ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਲ ਤੇ ਸਮਾਂ ਵੱਧ ਲੱਗ ਗਿਆ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਰੋਵਰ ਵੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ।

(ਜਿਸ ਵੇਲੇ 1959 ਵਿੱਚ ਇਸ ਠਾਠ ਦੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਸੀਮਿੰਟ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਮਿਲਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ - ਇਸ ਨਾਨਕਸਰ ਦੇ ਸੱਚ ਖੰਡ ਦੀ ਨੀਂਹ ਗਾਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਰੋਵਰ ਛੋਟੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕਰਤਾ ਸੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਤੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਠਾਠ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਉਧੇੜ ਕੇ 5 ਮੰਜਲੀ ਠਾਠ ਵਧੀਆ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ ਚਨਾਈ ਕਰਕੇ ਬਣਵਾਇਉ ਤੇ ਸਰੋਵਰ ਵੀ ਵੱਡਾ ਬਣਾਇਉ। ਉਨਾ ਚਿਰ ਇਹਨਾਂ ਸਰੋਵਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਨਹਾਉਣਾ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਾਲਟੀਆਂ ਫਿਟ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਸੰਗਤ ਬਾਲਟੀਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਿਆ ਕਰੇ।

ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 1974 ਵਿੱਚ ਨਾਨਕਸਰ ਠਾਠ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਤੇ ਸਰੋਵਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਰੋਵਰ ਬਾਰੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ।) ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸਰੋਵਰ ਬਣੁਗਾ - ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਾਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸੇਵਾ ਕਰਾਉਣੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਬਹਿੰਗਮਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕਰਿਆ ਕਿ “ਸਾਰੀ ਸੇਵਾ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਵੱਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਕਰਿਆ ਕਰੋ ਸਾਰੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਕਰੋ।” ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਹੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸਨ ਤੇ ਦਿਨੇ ਆਰਾਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰ: ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੋਲ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਰਹੇ - ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕੋਲ ਰੱਖਿਆ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਰਹੇ। ਬਾਕੀ ਸੰਗਤ ਉਸ ਦਿਨ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਆਈ।

ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਬਰਸੀ ਸੀ ਇਹ ਦਿਨ “13 ਭਾਦੋਂ ਦਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਚਨ ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਭਾਈ ਇਹ ਬਰਸੀ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਬਰਸਾ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ (ਭਾਵ ਹੋਰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਬਰਸੀਆਂ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ) ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਭਾਈ ਕੱਲ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜਾਵਾਂਗੇ।” ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਫੇਰ ਕਿਹਾ “ਕੱਲ ਨੂੰ ਸੁਭਾ ਅਸੀਂ ਜਾਵਾਂਗੇ।” ਅਸੀਂ! ਸਾਰੇ ਬਹਿੰਗਮ ਤੇ ਸੰਗਤ ਇਹ ਸਮਝ ਗਈ ਕਿ ਅੱਗੇ ਵੀ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਰਸੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ 12 ਭਾਦੋਂ ਨੂੰ ਸੁਭਾ 6 ਵਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਸਨ। ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬੜਾ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸਭ ਨੂੰ ਚਾਹ ਬਗੈਰਾ ਮੰਗਾ ਕੇ ਛਕਾਈ।

ਸੰਗਤ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ “ਬਾਬਾ ਜੀ ਸੁਭਾ ਕੱਲ ਨੂੰ ਬਰਸੀ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਵਜੇ ਜਾਵੇਗੇ? ਸਾਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲਿਉ। “ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਕੱਲ ਅਸੀਂ ਸੁਭਾ ਸਦੇਹਾਂ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾਂ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਸੰਦੇਹਾਂ ਆ ਸਕੇ ਉਨਾ ਹੀ ਸੰਦੇਹਾਂ ਆ ਜਾਣਾ।” ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਾਲੇ ਹੱਸ ਰਹੇ ਸਨ ਨਾਲੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਚਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਘਰੋ ਘਰੀ ਚਲੇ ਗਏ। ਸ੍ਰ: ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੋਲ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰ: ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ “ਲਾਲੀ! ਬਠਿੰਡੇ ਤੋਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ?” ਸ: ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹਾਂ ਜੀ, ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਟੀਟੂ) ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ “ਲਾਲੀ ਨੂੰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰਦੇ ਸਾਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮਿਲਕੇ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕੀਤਾ ਸ੍ਰ: ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ (ਲਾਲੀ) ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਜੋ ਬਠਿੰਡੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ 2 ਘੰਟੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ

ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਉੱਧਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ। 9 ਵਜੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਦਾ ਭੋਗ ਲਵਾਇਆ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਛਕਿਆ। ਸਾਢੇ 9 ਵਜੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਸ੍ਰ: ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਨੂੰ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਕੀਤਾ। ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਦੱਸਿਆ। ਸ੍ਰ: ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਸੁਭਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ “ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ ਜਾਣਾ ਹੈ।” (ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਜਦੋਂ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸ੍ਰ: ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, ਸ੍ਰ: ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਸ੍ਰ: ਨਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਡਿਊਟੀਆਂ ਲਾ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਕਿ “ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਬਾਹਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਾਂਭਿਓ” ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਇਹ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।) ਸ੍ਰ: ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੁਭਾ ਨਾਨਕਸਰ ਜਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਰਾਤ ਨੂੰ 11 ਵਜੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਭਾ 4 ਵਜੇ ਚੱਲਾਂਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਸਾਰੇ ਇਹੀ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਬਰਸੀ ਤੇ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਕੌਣ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਵੀ ਰਾਤ ਨੂੰ 12 ਵੱਜਕੇ 21 ਮਿੰਟ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਨਿਤਨੇਮ ਕੀਤਾ। ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ। ਸਾਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੁੱਧ ਦਾ ਥਾਲ ਲਵਾਇਆ ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਦੁੱਧ ਨਹੀਂ ਪੀਤਾ। ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ 4 ਵਜੇ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਿਓ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸਨ। 24 ਘੰਟੇ ਦਿਨ ਰਾਤ 2 ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੜੇ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਸਨ। ਟਾਇਮ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਪੁੱਛ ਰਹੇ ਸਨ। ਪੌਣੇ ਚਾਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਟਾਹਲੀ ਕੋਲ ਖੜ ਗਏ। ਇੱਕ ਹੱਥ ਟਾਹਲੀ ਉੱਤੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੂਸਰੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਸਿਮਰਨਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਮਿੰਟ ਇੱਥੇ ਟਾਹਲੀ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਨਾਲੇ ਪੁੱਛ ਰਹੇ ਸਨ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਨਾਲੇ ਟਾਇਮ ਪੁੱਛਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ 5 ਮਿੰਟ ਚਾਰ ਵੱਜਣ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਾਰਕ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਘੁਮ ਰਹੇ ਸਨ। ਫੇਰ ਦੁਬਾਰਾ ਟਾਇਮ ਪੁੱਛਿਆ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਜੀ 4 ਵੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਸੇ ਟਾਇਮ ਸੁਖਚੈਨ ਦੇ ਬੂਟੇ ਕੋਲ ਚੌਕੜਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਜੋ ਕਿ ਟਾਹਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ ਕੁਝ ਸਕਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਹ ਭਾਣਾ ਵਰਤਾ ਗਏ ਸੱਚਖੰਡ ਚਲੇ ਗਏ;

ਸੂਰਜ ਕਿਰਣਿ ਮਿਲੇ ਜਲ ਕਾ ਜਲ ਹੂਆ ਰਾਮ॥

ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਰਲੀ ਸੰਪੂਰਨ ਥੀਆ ਰਾਮੁ॥ (੮੪੬)॥

ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ ਜਲੁ ਆਇ ਖਟਾਨਾ॥

ਤਿਉ ਜੋਤੀ ਸੰਗਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨਾ॥ ੨੧੮॥

ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾਸ (ਭਾਈ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ), ਭਾਈ ਕਰਮ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਟੀਟੂ), ਭਾਈ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਬਹਿੰਗਮ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੋਲ ਸਨ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਕੌਣ ਝੱਲ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਸਾਰੇ ਬਹਿੰਗਮ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਫੜਕੇ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਫੁਰਮਾਣ ਹੈ।

ਜਿਸੁ ਪਿਆਰੇ ਸਿਉ ਨੇਹੁ

ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਮਰਿ ਚਲੀਐ॥ ੮੩॥

ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੁਝ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸਾਰੇ ਬਹਿੰਗਮਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧੀਰਜ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਮਨ ਨਦੀ ਦੇ ਵਹਿਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵੈਰਾਗ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰੁੜ੍ਹਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਹਨੇਰਾ ਹੀ ਹਨੇਰਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਵਰਗਾ ਦਿਨ ਨਾ ਕਦੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵੇਖਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚੋਂ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਵੱਖਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਪਿਆਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ, ਸਾਡੇ ਮਾਲਕ। ਇੱਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਹਾਰਾ ਸੀ ਅੱਜ ਨਾ ਰਿਹਾ, ਉਹ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਪ ਮਣੀ ਬਿਨਾਂ, ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ ਬਿਨਾਂ, ਚਕੋਰ ਚੰਦ ਬਿਨਾਂ, ਚਕਵੀ ਸੂਰਜ ਬਿਨਾਂ, ਫੌਜ ਜਰਨੈਲ ਬਿਨਾਂ, ਪਰਜਾ ਰਾਜੇ ਬਿਨਾਂ, ਦੁੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਬੜਾ ਦੁਖਦਾਈ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਬਹਿੰਗਮ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਿਨਾ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਭਾਵ ਰੋ ਰਹੇ ਸਨ।

ਇਹੁ ਵੇਛੋੜਾ ਸਹਿਆ ਨਾ ਜਾਇ॥ ੧੨੬੨॥

ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹੇ ਭੇਜੇ ਗਏ, ਟੈਲੀਫੂਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਭ ਦੇਸ਼ਾਂ-ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ। ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਆਉਣ ਲੱਗ ਗਈਆਂ। ਸਾਰੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹੇ ਭੇਜੇ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਸੱਚ ਖੰਡ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।

ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿੱਚ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤਮ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਹੰਝੂ ਭਰੀ ਤੁਰੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸਭ ਬਹਿੰਗਮ ਡਿੱਕ ਡੋਲੇ ਖਾਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਸਭ ਦੀ ਹਾਲਤ ਉਸ ਪਤਨੀ ਵਰਗੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਜਵਾਨ ਪਤੀ ਦੇ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜੇ ਕਾਰਨ ਦੁਖੀ ਹੋਈ, ਜਿਉਣ ਨਾਲੋਂ ਪਤੀ ਦੀ ਚਿਖਾ ਵਿੱਚ ਸੜ ਕੇ ਸਤੀ ਹੋਣਾ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਸੰਗਤਾਂ' ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿੱਚ ਵੈਰਾਗ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਚਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਿ “ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਸੇਵਕ ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ।” ਇਹ ਬਚਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਰਦੇ ਸਨ “ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦਰਗਾਹ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦੇ ਸੇਵਕ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਣ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਕੇ ਉੱਚਾ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਨਹੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਉੱਚਾ ਤਾਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।”

ਧੰਨ-2 ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਧੰਨ-2 ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮ ਆਪ ਜਪਿਆ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਾਇਆ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ। ਅੱਜ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਰਗਾਹ ਨੂੰ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। “ਅੱਜ ਆਪਾਂ ਬਾਬਾ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਣਾ ਸਭ ਨੇ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਦੇ ਕੋਈ ਐਸਾ ਸਮਾਂ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵੀ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਹੀ ਕਰਿਉ।” ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 25 ਅਗਸਤ 1995 ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਸਾਈਡ-2 ਵਾਰ ਸਰਫ ਨਾਲ ਸਾਫ ਕਰਾਈ ਸੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਮੱਤ ਬਖਸ਼ਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭ ਬਹਿੰਗਮਾਂ ਤੇ ਸੰਗੀਆਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕਮਰੇ ਨਾਲ ਅੰਗੀਠਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੱਚਖੰਡ ਤੋਂ ਅੰਗੀਠੇ ਤੱਕ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਲਿਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਪਾਲਕੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ। 30-8-95 ਸਵੇਰੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਗਏ। ਬੇਅੰਤ ਸੰਗਤਾਂ ਤੇ ਸਭ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸਨ। ਅੰਗੀਠਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗਾਂ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਉਪਰੰਤ ਬਾਬਾ (ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ) ਜੀ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਸਰੀਰ ਪਾਲਕੀ ਵਿੱਚ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਸੇਜਲ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਨਾਲ। ਬਾਬਾ (ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ) ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਸਾਢੇ 11 ਵਜੇ ਸੱਚਖੰਡ ਤੋਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਪਾਲਕੀ ਲੈ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਚੱਲ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਸੰਗਤਾਂ ਅੰਗੀਠੇ ਤੱਕ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਤੈਦਾਦ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਸਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਅੰਗੀਠਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕਮਰੇ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਠੀਕ 12-30 ਵਜੇ ਪਾਲਕੀ ਅੰਗੀਠੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। (ਕੁਝ ਮਿੰਟ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਸੇਵਕ ਸ੍ਰ: ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘਾਪੁਰ ਤੋਂ ਆਏ ਸਨ। ਉਹ ਸੁਭਾ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸਨ। ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਬਰਨਾਲੇ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਟੈਲੀਫੂਨ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਰੁਕ ਗਏ। ਜੋ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਸੰਗਤ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਕੰਵਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਖਸ਼ੀ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਨ। 15 ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਏ ਸਨ।) ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ ਪਵਿੱਤਰ ਦੇਹ ਅੰਗੀਠੇ ਉੱਪਰ ਸਜਾਈ ਗਈ। ਚੰਦਨ ਦੀ ਤੇ ਬੇਰੀ ਦੀ ਲੱਕੜੀ ਨਾਲ ਅੰਗੀਠਾ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਭ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਦੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਬਹਿੰਗਮਾਂ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਕੁੰਦਨ

ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲਾ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸਰਬਜੋਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਬੱਗੜ ਮਹੰਤ ਜੀ ਨਾਨਕ ਸਰ, ਬਾਬਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿੰਡ ਲੱਖਾ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਨਕਸਰ ਬੜੂੰਦੀ, ਸੰਤ ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਸਿਆੜ, ਸੰਤ ਜੰਗ ਸਿੰਘ ਨਾਨਕ ਸਰ ਮਹਿਲ ਕਲਾਂ, ਸੰਤ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਘਨੌਰੀ ਕਲਾਂ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ, ਸੰਤ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਰਨਾਲ, ਸੰਤ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਨਕ ਸਰ ਸੀਹੜਾ, ਸੰਤ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੁਖਮਨੀ ਵਾਲੇ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਗਾਂਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਰਨਾਲਾ, ਸੰਤ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਗਾਂਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਰਨਾਲਾ, ਮਹੰਤ ਮੱਘਰ ਦਾਸ ਪਿੰਡ ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ ਤੋਂ, ਸੰਤ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੱਟੂ ਵਾਲੇ, ਸੰਤ ਚਮਕੌਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਦੌੜ, ਮਹੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡੇਰਾ ਪਿੰਡ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰ: ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਮੰਤਰੀ, ਡੀ.ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਸੰਗਰੂਰ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ. ਜੀ.ਆਰ. ਬਾਂਸਲ ਬਰਨਾਲਾ, ਪੰ: ਸੋਮ ਦੱਤ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਬਰਨਾਲਾ, ਸ੍ਰ: ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ ਐਮ.ਐਲ.ਏ., ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਨਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਭਾਰਤ ਭੂਸ਼ਨ ਮੈਨਨ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਕੀਲ, ਪੱਤਰਕਾਰ.....

ਠੀਕ 1 ਵਜੇ 30-8-95 ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ, ਸ਼੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਉਪਰੰਤ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅੰਗੀਠੇ ਨੂੰ ਦਾਸ (ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਨੇ ਚੰਡਾ ਲਾਇਆ। ਬਾਕੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬਹਿੰਗਮ ਭਾਈ ਕਰਮ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਨ। ਵੈਰਾਗਮਈ ਧੁਨਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਗੂੰਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸਭ ਬਹਿੰਗਮ ਤੇ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ, ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਅੰਗੀਠੇ ਪਾਸ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਫੁੱਲ ਭੇਂਟ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਛੋੜਾ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿੱਚ ਖਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਭ ਬਹਿੰਗਮਾਂ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਡੁਲਕਦੇ ਹੰਝੂਆਂ ਨਾਲ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਜੀ। ਉਪਰੰਤ ਵੈਰਾਗ ਮਈ ਕੀਰਤਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਬਹਿੰਗਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੋਹਿਲੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਖੰਡ ਵਿੱਚ ਅਲਾਹਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਦੇਗ ਵਰਤਾਈ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦਸਹਿਰੇ ਵਾਸਤੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਪਟ ਆਖੰਡ ਪਾਠ, ਸ਼੍ਰੀ ਆਖੰਡ ਪਾਠ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ।

8-9-1995 ਦਸਹਿਰੇ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਗਏ। ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਦੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਤੈਦਾਦ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚੀਆਂ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਸ (ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਸੰਨ 1970 ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਸਾਰੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਨਾਨਕ ਸਰ ਠਾਠ ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੇਵਕਾਂ ਸੰਗੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰ: ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿੱਧੂ ਨੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਦਸਤਾਰ ਬੰਦੀ ਕੀਤੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸਿਰੋਪੇ ਦਿੱਤੇ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਭਾਈ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਬਾਬਾ ਘਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਬਾਬਾ ਨਿਸ਼ਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੈਡ ਰਾਗੀ ਨਾਨਕਸਰ ਕਲੇਰਾਂ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਠਾਠਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਬਹਿੰਗਮ ਭਾਈ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਠਾਠ ਭਦੌੜ, ਭਾਈ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਗਣੇਇੰਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਕੌਰ ਸਾਹਿਬ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੂੰਦੀ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਨਕ ਸਰ ਕਲੇਰਾਂ ਤੋਂ

ਸੰਤ ਜੀਤਾ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲੇ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਗਾਂਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਮਹੰਤ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਹੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਮਹੰਤ ਮਾਧਵਾ ਨੰਦ ਜੀ ਸੰਘੇੜਾ

ਕਲਕੱਤੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰ: ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅੱਚਰਵਾਲ ਵਾਲੇ

ਸਿੰਘਾਪੁਰ ਤੋਂ ਸ੍ਰ: ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਬੀਬੀ ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਅਵਤਾਰ ਕੌਰ ਵਿਰਕ
ਸੰਤ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੱਟੂ ਵਾਲੇ
ਸੰਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੂਰਕੋਟ ਵਾਲੇ
ਸੰਤ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਨਾਲ
ਜਥੇਦਾਰ ਜੋਰਾ ਸਿੰਘ ਮੈਹਿਦੇਆਣਾ ਸਾਹਿਬ
ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜੋਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੱਧਨੀ ਵਾਲੇ
ਸੰਤ ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਆੜ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬਹਿੰਗਮ
ਸੰਤ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਨਾਨਕਸਰ ਕਲੇਰਾਂ
ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ
ਬਾਬਾ ਸਰਬਜੋਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੇਦੀ ਊਨਾ ਸਾਹਿਬ
ਸੰਤ ਜੰਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਿਲ ਕਲਾਂ
ਸੰਤ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਲੱਖਾ
ਸੰਤ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੀੜ
ਸੰਤ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਹਿਰਾਖਾਨਾ
ਸੁਆਮੀ ਨਿਤਿਆ ਨੰਦ ਜੀ ਮੋਨੀ ਗਊਸ਼ਾਲਾ ਵਾਲੇ (ਸੰਘੋੜਾ)
ਸੁਆਮੀ ਆਤਮਾ ਨੰਦ ਜੀ ਜੀਰਾ
ਸੁਆਮੀ ਸੈਲਿੰਦਰ ਅਚਾਰੀਆ ਜੀ ਹਰਦੁਆਰ
ਮਹੰਤ ਮੱਘਰ ਦਾਸ ਜੀ ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ